

Masteroppgave

NTNU
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Silje Helland Økland

En inkluderende kulturminneforvaltning?

En undersøkelse av relasjonen mellom kulturminneforvaltning og innvandring i Sandnes kommune

Masteroppgave i kulturminneforvaltning

Veileder: Jon Olav Hove

Trondheim, mai 2017

Bildet på forsiden viser et kumlokk i Stavanger, det ble lagd i anledning grunnlovsjubileet i 2014 og stemmerettsjubileet i 2013. Fotografert av Silje Helland Økland.

«Hverdagsintegrering». Kåret til årets ord av Språkrådet i 2016. Et tegn på aktuelle tema i 2016 og for årene som kommer.

Forord

Denne oppgaven markerer slutten på en lang, men utrolig flott studietid. Når jeg først startet å studere ved NTNU så hadde jeg ingen anelse at kulturminneforvaltning ville bli til det store engasjementet mitt.

Aller først vil jeg rette en takk til byantikvaren i Sandnes for inspirasjon til tema og problemstillinger. Uten arbeidet i praksis så ville jeg ikke sett mulighetene som finnes ved å kombinere samfunnsaktuelle utfordringer og kulturminneforvaltning. Det har vært en svært interessant reise. Takk for at du har hjulpet meg også etter praksisperioden.

En veldig stor takk skal også veilederen min, Jon Olav Hove ha for konstruktive tilbakemeldinger, tålmodighet, og lange engasjerte samtaler som har fått meg gjennom hele prosessen til en ferdig masteroppgave.

Medstudentene mine fortjener en stor takk for inspirasjon underveis. I tillegg skal de ha takk for ivrige lunsjsamtaler, latter, og mye humor på lesesalen. Selv om det har vært krevende å skrive denne oppgaven så har de gjort det til en fin opplevelse.

Flere av mine nærmeste venner skal også ha en stor takk. Henriette, takk for at du har hørt på meg og hjulpet meg med både tips og retting av grammatikk. Eliin, takk for at du alltid har stilt opp selv om du ikke bor i byen. Du er alltid der med en morsom snap eller en morsom samtale på sosiale medier. Og ikke minst, Linn. Takk for fine kafé-besøk med kaffe, en kanelbolle og lange samtaler om oppgavene våre. Dere er alle så viktige for meg.

Aller sist så må jeg rette en stor takk til familien min. Dere er fantastiske. Dere er der alltid når jeg ringer og klager eller bare trenger litt trøst hvis ting ikke har helt gått slik jeg ville. Linn og Synne, dere er så flotte lillesøstre. En spesiell takk til mamma og pappa, dere er noen utrolig flotte mennesker.

1. INNLEDNING	1
1.1 Tema og problemstilling	1
1.2 Problemstillingene	2
1.2.2 Avgrensning	2
1.3 Metode	2
1.4 Oppgavens struktur	4
2. TEORETISK GRUNNLAG FOR BEGREPENE KULTURMINNE, IDENTITET OG REPRESENTASJON	5
2.1 Hva er et kulturminne?	5
2.2 Hva er identitet?	8
2.3 Ulike perspektiver på representasjon?	13
3. OFFENTLIGE DOKUMENTER	17
3.1 NOU2002:01 Fortid former framtid	17
3.2 St.meld. nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner	20
3.3 St.meld. nr. 49 (2008-2009) Framtidas museum og Meld. St. 10 (2011-2012) Kultur, inkludering og deltaking	24
3.4 Meld. St. 35 (2012-2013) Framtid med fotfeste	26
3.5 Riksantikvarens strategi 2017-2021	29
4. LOKALFORVALTNING OG MUSEENE	33
4.1 Intervjuer med museumsansatte	33
4.2 Samtale med byantikvaren i Sandnes kommune	37
4.3 Fremtidige tiltak for lokalforvaltningen?	38
5. INNVANDRERE OG FORSTÅELSE	41
5.1 Intervjuene	41
5.1.2 Informantenes tolkninger av «kulturminne»	42
5.1.3 Informantenes tolkninger av «identitet»	44
5.1.4 Informantenes tolkninger av representativitet	46

6. KONKLUSJON	49
Bibliografi	51
Intervjuer og e-post.....	51
Stortingsmeldinger og utredninger	51
Litteratur	52
Internettkilder	53
Vedlegg	57
Intervjuguide.....	57

1. Innledning

1.1 Tema og problemstilling

I forbindelse med praksis høsten 2016 var jeg hos byantikvaren i Sandnes kommune. I praksisperioden fikk jeg mulighet til å delta i registreringer av bygninger i Sandnes sentrum. Arbeidet med registreringen gjorde at jeg fikk et godt innblikk i hvilke kulturminner som kan knyttes til innvandrere som for eksempel butikker som ligger i eldre bygg.

Sandnes er en kommune med høy innvandring. Sandnes har en rekke utfordringer knyttet til innvandring og rask utbygging og kulturminnene forsvinner ofte på grunn av rask utbygging. Sandnes har hatt en høy tapsprosent på kulturminner og det er først de siste årene at det har stagnert.¹ I min praksisperiode var ikke dette et særlig stort tema fordi byantikvaren opplever det som vanskelig å ta spesielt hensyn til denne gruppen.

Temaet for oppgaven er «innvandrere i kulturminnepolitikk og kulturminneforvaltning». Det er et ganske omfattende tema og jeg har valgt å avgrense det til å undersøke det på et lokalt nivå for å få bedre oversikt. Årsaken til at jeg valgte dette temaet er at innvandring øker, blir mer synlig og får en stadig større rolle i samfunnsdebatten. Innvandring er også blitt tatt opp og diskutert i sammenheng med kulturminner og kulturarv på høyere offentlig nivå fordi utfordringene knyttet til innvandring blir mer synlig.

Med utgangspunkt i denne utfordringen bestemte jeg meg for å drøfte relasjonen mellom kulturminneforvaltning og innvandring ved å se på flere sider ved denne relasjonen. Jeg har undersøkt offentlige dokumenter, forvaltning hos byantikvaren i Sandnes og museer i Sandnes og Stavanger. Jeg har også hatt intervjuer av personer med innvandrerbakgrunn og ansatte ved museum for å se på hvordan innvandring har påvirket forvaltningen i Sandnes. Ved å undersøke offentlige dokumenter som stortingsmeldinger, utredninger og strategier har jeg undersøkt i hvilken grad kulturminnepolitikken har utviklet seg til å inkludere innvandrere i kulturminnepolitikken i perioden 2002-2017. For å besvare problemstillingen her har jeg tatt utgangspunkt i tre underproblemstillinger.

¹ Sandnes Kommune, Forslag til planprogram for kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer i Sandnes 2014-2030 (aksessert 15. februar 2017)

1.2 Problemstillingene

For å svare på problemstillingen har jeg formulert noen underproblemstillinger for at jeg skal gi et godt svar på hovedproblemstillingen i konklusjonen.

- Hvordan har kulturminnepolitikken utviklet seg til å inkludere innvandrere i kulturminneforvaltningen, og hvilke aktører er mest sentrale i denne prosessen?
- Har innvandring påvirket kulturminneforvaltningen i Sandnes og hvordan?
- Hvordan ser innvandrere selv på kulturminneforvaltning, og identifiserer de seg med kulturminner i Norge?

1.2.2 Avgrensning

Det finnes ulike grupper innvandrere. Flytninger, asylsøkere, og migranter er alle del av begrepet «innvandrer» og kommer til landet av ulike årsaker. «Innvandrer, en person som flytter til et annet land med sikte å bosette seg der.»² Denne definisjonen har jeg hentet fra Store Norske Leksikon og den er den generelle definisjonen på begrepet innvandrer i Norge. I denne oppgaven brukes begrepet «innvandrer» om mennesker som har flyttet til Norge siden 1970-tallet, som er både vestlige og ikke-vestlige innvandrere.

Sandnes ligger over landsgjennomsnittet med tanke på innvandring med 4 prosentpoeng i 2013.³ Utviklingen har ikke stoppet i 2016 og det er en økning i antall innvandrere bosatt i Sandnes.⁴

1.3 Metode

Det har vært en rekke utfordringer knyttet til innsamling av datagrunnlaget. Først forsøkte jeg å fokusere på nye innvandrere og for å komme i kontakt med nye innvandrere forsøkte jeg å ta kontakt gjennom organisasjoner som jobber med integrering av nye innvandrere. Å komme i kontakt med nyankomne innvandrere har vist seg å være utfordrende. Jeg tok kontakt med både Sandnes og Stavanger kommune for å høre om de kunne henvise meg til noen som jobber med innvandrere i kommunen. Organisasjonene de henviste meg til jobber i hovedsak med integrering av nye innvandrere. Derfor var det utfordrende å komme i kontakt med dem, for av hensyn til personvern og helse jobber organisasjonene i starten av integreringsprosessen i lukkede miljøer.

² Snl.no, Innvandrer (aksessert 29. april 2017)

³ Ssb.no, Innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn i Sandnes. (aksessert 08. mai 2017): 4

⁴ Imdi.no, Integreringen i Sandnes Kommune. (aksessert 08. mai 2017)

Det er overraskende hvor utfordrende det var å komme inn miljøet rundt innvandrere i Stavanger og Sandnes. Selvfølgelig bør det være rammer rundt organisasjonene som arbeider med å integrere nye innvandrere, selv om disse rammene gjorde det mer utfordrende for meg å få en fot innenfor organisasjonene. For å løse denne utfordringen la jeg ut noen forespørsler på Universitetet i Stavanger sin studentside på Facebook om noen ville bli intervjuet. Selv om det var få personer som meldte interesse fikk jeg kontakt med en informant som gjerne kunne tenke seg å delta. Det samme resultatet fikk jeg når jeg spurte personer som jeg kjenner i Stavanger og Sandnes.

Informant 1 er en mann i slutten av tjuårene og er fra Vietnam. Han jobber for tiden i Trondheim og er bosatt der, men han kom først til Sandnes og var bosatt der i flere år. Informant 2 er en kvinne i slutten av syttiårene og er fra Østerrike. Hun har bodd i Stavanger siden slutten av 70-tallet og bor der enda. Hun er pensjonist og har jobbet med kunst og kultur i Stavanger over lengre tid. Begge informantene er innvandrere og de har ulik bakgrunn. Intervjuene med disse to informantene var designet med delvis strukturert form. Tema og spørsmål var gjort klart på forhånd, men åpnet for at jeg kan stille spørsmålene i ulik rekkefølge, og endre litt på dem underveis for å tilpasse dem til hvilke tema og problemstillinger informantene tok opp underveis.⁵ Jeg har anonymisert informantene av hensyn til informasjonen de har gitt.

Intervjuene med de ansatte på Vitenfabrikken og Stavanger museum tok form som ustrukturerte intervjuer. Jeg valgte denne formen fordi den åpner for at jeg kunne tilpasse spørsmålene etter ulike temaer som dukket opp i samtalen.⁶ I tillegg til intervjuene hadde jeg et møte med byantikvaren for å diskutere hvordan lokalforvaltningen kan, og har, implementert fokus på innvandrere. I ettertid sendte jeg ut eposter til byantikvaren og til Hans Storhaug ved Stavanger museum for å stille noen få oppfølgingsspørsmål. På denne måten fikk jeg tatt opp tematikken, kartlagt og fulgt opp informasjonen fra intervjuene og møtene. Ved å følge opp på epost fikk informantene tid til å tenke seg om – også i lys av mine innspill. Oppfølgingen ga veloverveide svar til spørsmålene jeg sendte over, i tillegg fikk byantikvaren og Storhaug mulighet til å trekke inn informasjon fra de tidligere intervjuene.

⁵ Tove Thagaard, *Systematikk og innlevelse*. Bergen 2013: 98

⁶ Thagaard 2013: 97

De skriftlige kildene jeg har brukt i denne oppgaven har vært i form av stortingsmeldinger, offentlige utredninger og strategier. Dette har gjort at jeg kan sette tematikken om innvandrere i dokumentene sammen med den overordnede kulturminnepolitikken. Stortingsmeldinger blir brukt av Regjeringen for å presentere en sak uten å legge frem et vedtak.⁷ Norsk offentlig utredninger (NOU) er en rapport om ulike temaer i samfunnet som er utført på vegne av Regjeringen eller et departement.⁸

1.4 Oppgavens struktur

Kapittel 2 tar for seg relevant teori for å definere begrepene kulturminne, identitet og representativitet. Ulik forståelse av begrepene kan gjøre at forvaltningen ikke treffer for innvandrere. Begrepene danner et grunnlag for hvordan forvaltningen kan forholde seg til innvandrere i kulturminnepolitikken. I kapittel 3 tar jeg for meg utvalgte stortingsmeldinger, utredninger og strategier for å se hvordan kulturminnepolitikken har utviklet seg til å inkludere innvandrere de siste 15 årene. Kapittel 4 tar utgangspunkt i intervjuene med ansatte på museene og byantikvaren, og har som mål å undersøke om, og hvordan innvandring har påvirket kulturminneforvaltning i Sandnes. Kapittel 5 tar for seg intervju av informanter med innvandrerbakgrunn. Her går jeg igjennom svarene for å se hvordan innvandrere selv ser på kulturminneforvaltning, og om de identifiserer seg med kulturminner i Norge. Den overordnede problemstillingen vil jeg knytte sammen med underproblemstillingene i konklusjonen.

⁷ Regjeringen.no, Meldingar til Stortinget. (aksessert 08. mai 2017)

⁸ Regjeringen.no, NOU-ar. (aksessert 08. mai 2017)

2. Teoretisk grunnlag for begrepene kulturminne, identitet og representasjon

Begrepene kulturminne og identitet kan være kompliserte begreper. I litteraturen jeg har brukt, kommer det frem at det er ulike forståelser for hva kulturminne og identitet innebærer. Min forståelse av begrepet kulturminne er et materielt eller immaterielt minne eller sted som er representativt for kulturhistoriske verdier. Dette inkluderer også hus og andre byggverk. Identitet er et litt mer komplisert begrep fordi det finnes ulike forklaringer på hva identitet er. Min tolkning er at identitet en prosess som er uavhengig av rammer. Kulturminne og identitet henger sammen for de kan være et grunnlag for hvordan vi forstår et kulturminne og identitet.

2.1 Hva er et kulturminne?

Den juridiske definisjonen er ganske klar på hva som skal regnes som et kulturminne i kulturminnelovens §2: «Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til.»⁹ Med andre er det de fysiske kulturminnene som er omfattet av kulturminneloven. Kulturminne er ikke nødvendigvis så lett å forstå som hva kulturminneloven legger opp til. Anne Eriksen sier at «Et kulturminne er imidlertid ikke en hvilken som helst gammel ting.»¹⁰ Begrepet er ikke nøytralt fordi samfunnet ilegger ordet kulturminne en betydning som noe viktig og verdifullt som må huskes og minnes. Betegnelsen kulturminne legger indirekte opp til at det ikke trenger å være materielt, slik som kulturminneloven sier, for kulturminne peker mot en mental prosess hvor noe blir til, og til innholdet i det som huskes.¹¹

Laurajane Smith skriver om immateriell kulturarv i boken *Uses of Heritage*. I boken tar hun opp de nærmere filosofiske trekkene ved kulturminner og kulturarv, og prøver å vise at all kulturarv er i hovedsak immateriell. For kulturarv er en konstruert forestilling som gir verneverdi, og at disse er immaterielle.¹² Smith sier også at kulturarvens materielle sider er viktige, og derfor kan ikke kulturarv eller kulturminner eksistere uten det immaterielle, fordi det er menneskers konstruksjoner om verdi som gjør at de materielle sidene får betydning.¹³

⁹ Kulturminneloven, 09. juni 1978, sist endret 20. Oktober 2015:1

¹⁰ Anne Eriksen, *Historie, minne og myte*. Oslo 1999: 120

¹¹ Ola Svein Stugu, *Historie i bruk*. Oslo 2010: 25

¹² Laurajane Smith, *Uses of heritage*. Abingdon 2006: 53-56

¹³ Smith, 2006: 54

Arne Lie Christensen tar også opp diskusjonen om kulturminne og kulturarv i boken *Kunsten å bevare*. Christensen skriver at «Kulturarven bare er der, og har tilsynelatende alltid vært der.»¹⁴ Christensen bruker dette utsagnet til å kritisere begrepet kulturarv. Begrepet kulturarv er verdiladet fordi det innebærer at noe har forrang foran andre minner eller andre grupper mennesker. På denne måten kan begrepet være ekskluderende, fordi det innebærer en tolkning av at kultur er nedarvet og tilhører noen spesifikke grupper. Smith og Eriksen legger begge vekt på at all kulturarv og kulturminner er avhengig av hvilke betydninger vi ilegger kulturminnene, og derfor ikke kan eksistere som kulturminne uten menneskers konstruerte forestillinger om viktighet og verdi for samfunnet. I tillegg forklarer Christensen hvordan begrepet kulturarv brukes, og kan brukes ut ifra andre teorier til blant annet historikeren Bernard Eric Jensen, og folkloristene Torunn Selberg og Anne Eriksen.¹⁵ Det er mange forskjellige meninger om begrepet. Jensen finner begrunnelser for at «kulturarv» ofte brukes som et politisk retorisk virkemiddel og ofte mot innvandrere hvor kulturarv knyttes til noe eget, noe arvet gjennom blodsband, der innvandrere faller utenom «arven».¹⁶ Begrepet «kulturarv» er ifølge denne argumentasjonen et verdiladet begrep i motsetning til «kulturminne». Kulturminne kan virke inkluderende fordi det ikke utelukker nye minner som oppstår i motsetning til kulturarv, som kan virke ekskluderende. Kulturarv tar utgangspunkt i et valg, hvor noen sider ved historien eller befolkningen er mer viktig fordi det er arvet.¹⁷

Immateriell kulturarv er i motsetning til materiell kulturarv skiftende. Selv om Laurajane Smith har argumentert for at all kulturarv er immateriell kan vi ikke se bort fra at kulturminnene også eksisterer fysisk. Kulturminner er en representasjon av en fortid som er representativ for en gruppe menneskers identitet, eller en hendelse. Tolkningen av selve kulturminnet blir immaterielt, men representasjonen av det er fysisk. Immaterielle minner eksisterer ikke i den fysiske verden, man kan ikke ta på dem, men man kan utføre disse minnene.¹⁸ For nye innvandrere er det ofte den immaterielle kulturarven som de tar med seg som innvandrere. Musikk, dans, matlaging, håndarbeid og muntlige fortellinger er viktige deler av tradisjon og identitet. Immaterielle kulturminner er som sagt avhengig av minner, de

¹⁴ Arne Lie Christensen, *Kunsten å bevare*. Oslo 2011: 193

¹⁵ Christensen 2011: 193

¹⁶ Christensen 2011: 193

¹⁷ Christensen 2011: 194

¹⁸ I noen tilfeller kan man også smake dem, da blir det en diskusjon om hvorvidt selve maten kan regnes som et kulturminne eller om det er minneprosessen om matlagingen som er det immaterielle minnet

er konstruerte ut i fra minner delt gjennom lang tid og er blitt del av en kollektiv identitet formet av minnene.¹⁹

Fokuset på å verne om immateriell arv i Norge kommer blant annet fra UNESCO. UNESCO er en organisasjon for utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon underlagt FN.²⁰ Organisasjonen har blant annet bidratt til at medlemsstatene har større fokus på bevaring av immateriell kulturarv. For å markere at det er ti år siden Norge ratifiserte UNESCOs konvensjon om immateriell kulturarv er det akkurat åpnet en ny nettportal om immateriell kulturarv i Norge.²¹

Vi har sett at Smith og Christensen har ulike tolkninger av begrepet kulturminne. Hvis vi følger deres argumentasjon vil det tilsi at materielle kulturminner ikke kan utelukkes, men at de ikke kan eksistere med mindre det finnes en forestilling som begrunner verdien av kulturminnet. Riksantikvaren skiller mellom begrepene, for kulturarv fungerer som en fellesbetegnelse for materielle og immaterielle kulturminner.²² Ifølge Riksantikvaren er kulturminner de individuelle, materielle kulturminnene som man finner i landskapet og inkluderer bygninger og forhistoriske levninger i begrepet.²³ Kulturarv kan forklares slik: kulturarv omfatter de konstruerte forestillingene om kulturminner som en felles kulturarv som omfatter materielle og immaterielle minner. Uten en bevissthet om kulturarv ville ikke kulturminner hatt en verdi eller vært viktig for samfunnet.

Tolkningene av begrepene er med på å gi verdi til kulturminnene, hvordan man forstår betydningen av begrepet kulturminne skaper en verdi som man kan forholde seg til på både individuelt og kollektivt nivå. Kulturminnebegrepet er mer inkluderende enn kulturarv fordi kulturarvbegrepet innebærer at det er en tilhørighet, noe som er arvet, og som utelukker andre former for verdier som er mer inkluderende. «Kulturarv» utelukker på denne måten at noen kan forme identitet til et annet samfunn fordi det faller utenfor et individs nedarvede kulturarv. Kulturminner har derimot en inkluderende verdi fordi det kan skape tilhørighet og

¹⁹ Immaterielle minners rolle og funksjon tas videre opp i: Laurajane Smith og Natsuko Akagawa (red) *Intangible Heritage* 2009. Laurajane Smith *Uses of Heritage* 2006 og Sharon Macdonald (red) *A Companion to Museum Studies* 2011.

²⁰ Unesco.org, Enhancing Capacities Worldwide for Safeguarding Intangible Cultural Heritage (aksessert 06. mars 2017)

²¹ Immateriellkulturarv.no, Immateriell kulturarv (aksessert 06. mars 2017)

²² Ordnoykkelen.ra.no, Kulturarv (aksessert 09. mai 2017)

²³ Ordnoykkelen.ra.no, Kulturminne (aksessert 10. mai 2017)

bidra til å skape identitet. I den videre diskusjonen vil jeg bruke kulturminne, fordi det er et mer inkluderende begrep som forklarer prosessene om identitet og representativitet.

2.2 Hva er identitet?

Identitet er ifølge Wikipedia et uttrykk som forklarer hvordan en person eller en gruppe oppfatter seg selv eller en gruppe.²⁴ Denne definisjonen tar ikke utgangspunkt i at identitet også kan være en prosess, slik det kom frem i intervjuene jeg hadde. Identitet har mange former. I historiefaget blir historiebevissthet vektlagt for forståelsen av identitet.²⁵ En forståelse av hvor vi kommer fra, og forståelse av at en felles fortid skaper et sosialt fellesskap som er inkluderende, men som også skiller «oss» fra «dem».²⁶ For:

Såleis handlar identitetsdanning òg om korleis individ finn plassen sin i ei eller anna form for fellsskap: forminga av ein grunnleggjande identitet blir både eit vilkår for og eit element i sosialiseringa av eit individ. Identitetsdanning er ein sosial prosess og krev eit sosialt fellesskap.²⁷

Identitet er komplekst, felles, og individuelt og avhengig av en forståelse av hvem «vi» er i motsetning til «de andre». Hvem «vi» er, er avhengig av hvilke sosiale fellesskap en deltar i. Fellesskapene endrer seg over tid som skaper identitetsprosesser som kan endres. En kan også ha andre identiteter. For eksempel utelukker ikke tilhørighet til et sosialt fellesskap at mennesker ikke kan tilhøre andre fellesskap. Det er veldig tydelig for innvandrere, fordi de kan ha tilhørighet til flere steder, og flere ulike sosiale fellesskap.

Kulturminnene inngår i prosessen av hvordan man oppfatter seg selv eller sin gruppe. Identitet kan være tilhørighet til et sted eller til en annen gruppe mennesker. Definisjonen av identitet i teorien her har vist seg å innebære flere aspekter som blant annet politikk, minner, sted, historie og verdi. Identitet har verdi gjennom kulturminner, fordi det skaper prosesser som binder mennesker og samfunn sammen. Identitet og kulturminner har en selvfølgelig sammenheng med hverandre og med minner, fordi minner binder sammen grupper om en felles historie, eller til et felles sted. Identitet er en prosess som kulturminner har en rolle i å forme.

²⁴ Wikipedia.no, Identitet (aksessert 09. mai 2017)

²⁵ Stugu 2010: 35

²⁶ Stugu 2010: 35-36

²⁷ Stugu 2013: 36

Thomas Hylland Eriksen har gitt begrepet identitet stor plass i boken «Flerkulturell forståelse». Han sier at identitet er et begrep som består av mange ulike faktorer og ikke kan defineres bare ut i fra en forståelse av hvem man er. For hvem man er, er også avhengig av andre mennesker i sosiale sammenhenger, kulturell- og familiær tilhørighet.²⁸ Forståelsen av hvem man er og hvor man tilhører kan også endres, fordi identitet er ikke statisk. I intervjuene jeg har gjennomført har det vist seg at identitet kan endres når det skjer store forandringer i det personlige livet. Det kommer jeg til å gå gjennom i kapittel 5. Hylland Eriksen tar opp begrepet identitet og vurderer det ut i fra flere perspektiver fordi det er en komplisert prosess som ikke stopper opp.²⁹

Gjennom ulike tider har det vært ulikt fokus på hvilke kulturminner som skal vernes, fordi ulike kulturminner har representert en fortid som samtiden har hatt et ønske om å identifisere seg med. I den første perioden av kulturminnevernet var det fokus på stavkirkene fordi de ble sett på som viktige kulturminner for den nasjonale identiteten.³⁰ I de senere strategiene til Riksantikvaren og politiske dokumentene har det vært fokus på at det skal eksistere et representativt utvalg kulturminner. Det representative utvalget skal være vurdert ut ifra blant annet identitetsverdi. Definisjonen på identitetsverdi som Riksantikvaren jobber med lyder som følger:

Kulturminner er nasjonsbyggende. De gir regionen, kommunen og lokalsamfunnet særpreg. De er viktige innslag i landskapet, tunet eller gatebildet. De kan være knyttet til bestemte aktiviteter eller ha særskilt symbolsk betydning. De kan være viktige for menneskers identitet og følelse av tilhørighet eller historisk forankring.³¹

Definisjonen er klar på forståelsen av identitet. Kulturminner som bidrar til særpreg og har betydning for hvordan mennesker forholder seg til omverdenen er viktige for forståelsen av identitet. Identitet handler om hva som skiller «oss» fra «andre», men det trenger heller ikke å være ekskluderende, identitet kan endres til å inkludere andre mennesker eller andre grupper. Identitet er ikke begrenset til bare ett individ eller til en gruppe, selv om det også finnes individuelle- og gruppeidentiteter. Identitet er et komplekst begrep, det er omfattet av ulike strukturer og utsatt for ulike tolkninger som kan ha politisk tyngde.

²⁸ Thomas Hylland Eriksen, *Flerkulturell forståelse*. Oslo 1997: 36-47

²⁹ Hylland Eriksen 1997: 36-48

³⁰ Christensen 2011: 30-31

³¹ Riksantikvaren.no, Hvorfor fredning? (aksessert 03.mai 17)

Konseptet om identitet er påvirket av politiske strukturer, konstruksjoner, rekonstruksjoner og ødeleggelse ifølge Sara MacDowell. Hun legger vekt på at hvordan minner og kulturminner blir påvirket av de prosessene.³² «Notions of power are central to the construction of heritage, and consequently identity, giving weight to the argument that heritage «is not given; it is made»».³³ For den som har makt over hva som representeres, har makt over hvilken identitet som skal representeres gjennom kulturminner. MacDowell argumenterer for at all kulturarv og alle kulturminner er utsatt for politiske endringer etter samfunnets meninger og holdninger, det kan også gjelde for kulturminnepolitikken. Vi har sett at kulturminnevernet endrer fokus etter hvilke meninger og holdninger for hvilke kulturminner som regnes å være viktig å ta vare på. Moderne kulturminner som monumenter, bygninger og minnesteder er særlig utsatt for bevisste og ubevisste meninger og tolkninger fra det offentlige og befolkningen. Politikk er som MacDowell påpeker, ofte et resultat av at samfunnet er en arena for komplekse maktspill og dermed er en del av politiske meninger og holdninger til kulturminneforvaltningen.³⁴

Identitet er politisk, fordi politikken er formet etter gjeldende verdier og holdninger i samfunnet. Vi kan se det i de politiske debattene og i nytgitte politiske dokumenter. Politiske partier har stor innflytelse over hvilke verdier som regnes som viktige i kulturminneforvaltningen. Interessen for kulturminnevern merkes i de politiske partiene. Etter å ha gått gjennom arbeidsprogrammene til de største politiske partiene er det klart at kulturminneforvaltningen får en egen plassering i partienes politikk.³⁵ Interessen for kulturminnevern og kulturminneforvaltning er enda relevant. En av årsakene kan være at innvandring bidrar til endringer i samfunnet som kan endre kulturminneforvaltningen, og hvordan mennesker forholder seg til sin kulturarv og identitet.

Arne Lie Christensen argumenterer for at det er en ny bølge av fortidsinteresse som fører med seg en fornyet interesse for kulturminner.³⁶ Interessen og lengselen etter fortiden gjør at mennesker søker etter en identitet som de kan knytte til fortiden. Det er utfordringer knyttet til dette, for som Christensen skriver «Kulturen er alltid i endring, menneskene flytter på seg og

³² Sara McDowell, "Heritage, Memory and Identity", I B. Graham og P. Howard (red), *The Ashgate Research Companion to Heritage and Identity*. Cornwall 2008: 43

³³ MacDowell 2008: 43

³⁴ MacDowell 2008: 47

³⁵ Jeg undersøkte arbeidsprogrammene til Rødt, SV, Arbeiderpartiet, Høyre, Venstre og FrP.

³⁶ Christensen 2011: 175

fortiden må primært forstås som annerledes enn vår egen tid.»³⁷ Når det er store endringer i samfunnet fører det til endrede oppfatninger om hva som er *vår* og *deres* og det er her innvandreres kulturpåvirkning ofte skaper uro. Denne uroen gjør at flere søker etter en historisk identitet for å begrunne hvor og med hvem de hører til. Identitet skaper et dilemma med tanke på minoriteter, historisk bruk og fremstilling som kan ha tendenser til å ekskludere minoriteter, slik som de nasjonale minoritetene og nye innvandrere.³⁸ Mennesker har forskjellige identiteter som vi knytter til sted, historie og hendelser. Og et samfunn i endring skaper også nye identiteter som kan inkludere nasjonale og nye minoriteter.

Sharon Macdonald argumenterer for at museene kan ha en påvirkning på identitetsforståelser, men at de kan bli for statiske og at det er behov for en omstilling. For «If museum collections are in a sense the materialisation of memories as heritage linked to specific identities, then this also raises the question of whether museums and the heritage inevitably serve as «breaks» or «limits» to identity reconfiguration.»³⁹ Her argumenterer hun for at museer, og gjenstander på museum er faste og statiske i forhold til hvordan de er med på å uttrykke identiteter og at det er behov for en mer flytende identitetsformasjon på museum.⁴⁰ I boka til Ola Svein Stugu *Historie i bruk* er den samme argumentasjonen brukt til det motsatte. Museene står friere enn hva Macdonald hevder til selv velge hvilke objekter de vil stille ut og hvordan disse objektene blir tolket gjennom konseptbaserte utstillinger.⁴¹ Det er viktig å påpeke at utstillinger kan være identitetsskapende. De er et produkt av en tid eller en persons holdninger og verdier fra da utstillingen ble skapt. Museer og utstillinger er ikke nøytrale arena for formidling og identitetsforståelse, de kan ha stor påvirkning for hvilke identiteter som skal synliggjøres. For eksempel har samenes identitet fått fokus i anledning Tråante, 100-årsjubileet for samenes første landsmøte i Trondheim i 1917.⁴² Vitenskapsmuseet i Trondheim har lagd en utstilling med fokus på sør-samisk kultur og kulturminner. De viser gjenstander som ikke har blitt vist tidligere og presenterer nye tolkninger av sør-samiske funn og gjenstander. Noen minoriteter har fått en ganske stor plass på museer og er et interessant eksempel på hva synliggjøring av en gruppes kulturminner og identitet kan gjøre for inkludering av en minoritetsgruppe.

³⁷ Christensen 2011: 175

³⁸ Christensen 2011: 170-175

³⁹ Sharon Macdonald, *Memorylands*. London 2013: 167

⁴⁰ Macdonald 2013: 167

⁴¹ Stugu 2010: 133

⁴² Tråante.no, om Tråante. (aksessert 06. april 2017)

Identitet brukes for å vurdere et kulturminnes verdi, og om det er representativt for noens nasjonale, lokale eller regionale identitet. I litteraturen jeg har undersøkt knyttes ofte identitet med minnesteder og hendelser. Laurajane Smith argumenterer for i boken sin «Uses of Heritage» at det ofte er de hverdagslige symbolske minnene som definerer og former identitet.⁴³ Kulturminner har stor symbolsk verdi, de er representative for en felles fortid som skaper samhold, og de er et minne om en hendelse eller tidsperiode. Kulturminner kan også være ekskluderende ved at de kan utelukke innvandrere som ikke har den samme tilhørigheten til fortiden. Den symbolske verdien er tosidig, på en side kan den symbolske identiteten til et kulturminne bidra inkluderende, og på den andre siden ekskluderende hvis en ikke har tilhørighet til den samme identiteten som kulturminnet representerer. I tillegg er kulturminners identitetsverdi verdifull i politiske ytringer. Identitetsverdier er potensielt problematisk med tanke på innvandrere. Hvordan de skal representeres og hva som skal representeres er ofte et utfordrende tema for verdiene blir vurdert og vektlagt ut ifra et etnisk norsk perspektiv. Bestemmelser blir ofte tatt om hva som kan regnes som viktig uten at innvandrere bidrar i disse prosessene. Samisk kulturminneforvaltning er et eksempel på dette, sametinget oppstod nettopp som en reaksjon på fornorskingen av samiske kulturminner.⁴⁴

Immaterielle minner er mindre problematisk å knytte til innvandrere. Tradisjoner, minner og kunnskap trenger ikke fysiske kulturminner for å eksistere. Immaterielle kulturminner er ofte bygget på identitet, tradisjon og tro og er dermed mer representative for identitet.⁴⁵

Identitetsverdien til et kulturminne er vanskelig å definere uten en forståelse av hvilke kulturminner innvandrere knytter identitet til. Kulturminnenes identitetsverdi kan i like stor grad være kulturminner og bygninger som ikke er knyttet til innvandrere. Tolkning og forståelse kommer i stor grad fra fellesskapet, og kan variere i ulike kulturer. Innvandreres identitet kan være en felles identitet som innvandrer. Begge informantene jeg intervjuet trakk frem denne formen for identitet som en del av hvordan de forstår kulturminner som innvandrer fra en spesifikk plass.

Identitet endrer seg og er formet etter prosesser om hvordan personer oppfatter seg selv i fellesskapet. Og med integrering endres også disse prosessene. Informant 2 bekreftet dette i intervjuet fordi hun ikke lenger oppfatter seg selv som bare innvandrer, eller en person fra

⁴³ Smith 2006: 49

⁴⁴ Sametinget.no, Bakgrunn. (aksessert 04. mai 2017)

⁴⁵ Smith 2006: 56

Østerrike, men ser også på seg selv som nordmann i tillegg.⁴⁶ Kulturminner har identitetsverdi som i utgangspunktet skal være representativ for en gruppe mennesker i samfunnet, det er denne verdien som kan bli politisk. Begrepene kulturminne og identitet er ikke nøytrale, de er begge avhengig av tolkninger og forståelse av hvem man er, hvor man hører til og hvordan disse tolkningene kan endres i løpet av kort tid.

2.3 Ulike perspektiver på representasjon?

Riksantikvarens definisjon tar utgangspunkt i at alle kulturminner som vernes er typisk eller karakteristisk for en gruppe kulturminner eller for en gruppe mennesker.⁴⁷ Riksantikvaren arbeider ut ifra kulturminneverdier for å vurdere fredninger. Med utgangspunkt i nye innvandreres kulturminner er det andre utfordringer. Hvem skal foreta et utvalg på vegne av en innvandrer, og da er det viktig å inkludere innvandrere i fredningsprosessene.

Representativitet er et viktig begrep når vi undersøker kulturminner knyttet til innvandrere, det finnes ulike forståelser for hva som kan regnes som representativt.

Representativitet er et demokratisk begrep så vel som et verdibegrep innenfor kulturminneforvaltningen. At noe er representativt gjør at flere blir involverte, trukket frem og synliggjort i samfunnet. Arne Lie Christensen tar opp den demokratiske siden ved begrepet i boka *Kunsten å bevare*. Han legger vekt på at ved bruken av representativitet bidro det til en større sosial inkludering i bygningsvernet.⁴⁸ Demokratisering av kulturminneforvaltningen kan gjøre begrepet representativitet mer inkluderende ovenfor innvandrere. Det kan også knytte innvandrere tettere sammen med kulturminneforvaltningen, slik at ikke kulturminneforvaltningen fremstår som noe fremmed.

Anne Eriksen tar opp spørsmålet om problematiseringen av vanskelige historier på museene i boken *Museum, en kulturhistorie*. Eriksen viser til utfordringene som kommer frem når museene tar opp vanskelige sider ved historien som ofte er todelte. Fordi museene har en egen evne til å løfte frem og synliggjøre personer og hendelser kan reaksjonene stå på andre siden av selve utstillingene.⁴⁹ Blant annet er det lagd en utstilling som heter «Et pakistansk hjem i Norge» som står utstilt på Norsk Folkemuseum.⁵⁰ Utstillingen er fra 2002 og står i

⁴⁶ Intervju, informant 2. 20. mars 2017

⁴⁷ Riksantikvaren.no, Ordforklaringer-bokmål (aksessert 02. mars 2017)

⁴⁸ Christensen 2011: 143

⁴⁹ Anne Eriksen, *Museum en kulturhistorie*. Oslo 2009: 198

⁵⁰ Norskfolkemuseum.no, et pakistansk hjem i Norge-2002. (aksessert 10. april 2017)

boligblokken som står hos Norsk Folkemuseum. Utstillingen skal vise hvordan det norske samfunnet har endret seg og har blitt (og stadig blir mer) flerkulturelt. Eriksen skriver om utstillingen at den skal være et sted å søke refleksjon rundt et endrende samfunn, og vise innvandrere at de har en plass og er representert i samfunnet.⁵¹ Museenes utstillinger kan bli utsatt for politisk retorikk og holdninger for museene er tilstede i samfunnene. De fremhever sider og problemstillinger i samfunnet som kan bli ansett som negative. Jeg vil ikke påstå at alle utstillinger er politiske, men at de kan brukes for å begrunne politiske meninger. På denne måten kan representativitet i likhet med identitet være politisk, selv om det ikke nødvendigvis er meningen at de bør brukes slik.

Identitet og representativitet er del av den politiske retorikken og blir ofte fremstilt i et negativt syn i innvandringsdebatter. Hvem har kontroll over representasjon av andre minoriteters kulturarv? Spørsmålet stilles av Stuart Hall i artikkelen «Whose Heritage».⁵² For å illustrere hvordan kulturarv og kultur er utsatt for politiske agendaer og holdninger vil jeg vise til en undersøkelse *Aftenposten* gjennomførte nylig. *Aftenposten* spurte 1000 mennesker om de mener norsk kultur er truet av innvandring. En tredjedel mente at norsk kultur er truet av innvandring.⁵³ Vi bør være litt kritiske til undersøkelsen, det er ikke mange som har deltatt og en større undersøkelse trengs for å få et landsdekkende resultat. Resultatene her viser at mange har en holdning som tilser at innvandring blir sett på som et problem for norsk kultur og kulturarv. Et annet poeng vi kan hente fra undersøkelsen er at *Aftenposten* knytter disse meningene opp med politiske partier, det viser at høyrevridde stemmer oftere er mot innvandring, fordi de mener det truer norsk kultur. I utgangspunktet er det et poeng jeg syns det er verdt å diskutere, fordi kultur er i seg selv endrende, hva som er kultur er satt sammen av deler fra ulike steder, slik at det er vanskelig å skille hva som er norsk og ikke. Kultur endrer seg med impulser fra samfunnet, verden og generelle holdninger til hva som er viktig for et samfunn. Artikkelen over bekrefter betydningen og den eventuelle konsekvensen av representativitet som politisk mål.

I melding til Stortinget nr. 35 *Framtid med fofeste* er det kulturelt, religiøst og verdimesig mangfold som definerer et flerkulturelt samfunn.⁵⁴ Globalisering og samfunnsendringer har

⁵¹ Eriksen 2009: 198

⁵² Stuart Hall, "Whose Heritage", i G. Fairclough, R. Harrison, J. Jameson jr. og J. Schofield (red), *The Heritage Reader*, Abingdon 2008: 223

⁵³ Aftenposten.no, Hver tredje nordmann mener innvandring truer norsk kultur (aksessert 02. mars 2017)

⁵⁴ Meld. St. 35 *Framtid med Fofeste, Kulturminnepolitikken*. Oslo 2013: 54

ført til et større behov for å knytte seg til sin bakgrunn og identitet. Med økt innvandring er det behov for at disse identitetene blir representert som en del av det nye samfunnet, men det oppstår utfordringer når innvandring og kulturminner blir knyttet til statlig politikk. Rodney Harrison diskuterer de politiske sidene ved begrepet «multi-culturalism» i boka *Heritage: Critical Approaches*.⁵⁵ Harrison har tatt for seg hvordan det moderne samfunnet har endret seg fra monokulturelle til flerkulturelle samfunn der kulturminner og kulturarv må identifiseres på grunnlag av ulike verdisyndpunkt.⁵⁶ Med utgangspunkt i UNESCO og verdensarv har han sett på hvordan holdninger og verdier til kulturminnearbeidet har endret seg med økt globalisering. Han skriver blant annet at i hele den politiske skalaen finnes det kritiske holdninger til hvordan statlig politikk forholder seg til endring mot et flerkulturelt samfunn.⁵⁷

På grunn av stor politisk variasjon er det stor variasjon i de ulike partienes holdninger til det flerkulturelle samfunnet. Blant annet har Rødt i arbeidsprogrammet fra 2017-2021 tatt høyde for et flerkulturelt samfunn i kulturminnearbeidet, mens de mer høyrevridde partiene har valgt å ikke inkludere begrepet flerkulturell i kontekst med kulturminneforvaltning. Et flerkulturelt samfunn innebærer et behov for en endring av hvordan vi forholder oss til kulturminneforvaltningen. Det er ikke bare i Norge det er endringer mot det flerkulturelle, med økt globalisering og endringer er det større behov for utvikling.

Stuart Hall diskuterer i sin artikkel «Whose Heritage» hva han kaller for «britishness», hvem faller innenfor dette begrepet, og hva som må gjøres for å fornye begrepet og inkludere den sosiale kompleksiteten i England. Hall beskriver England som et stort og komplekst, sosialt samfunn som har glemt «the other», og som trenger å redefinere seg for å inkludere alle minoriteter.⁵⁸ Hall skriver at det er behov for å gå gjennom de ulike historiene i det flerkulturelle Storbritannia, og inkludere flere minoriteter fortellinger i alle deler av engelsk kulturelt liv. Det er også behov for å vise de ulike historiene, og gå utenfor boksene om «dem og oss». Hva Stuart Hall beskriver er et behov for å se på det flerkulturelle samfunnet i helhet. Det er nødvendig å samle inn og dokumentere de mange forskjellige tradisjonene, artefaktene og fortellingene for å synliggjøre det flerkulturelle samfunnet. Norsk samfunn går mot den

⁵⁵ Rodney Harrison, *Heritage: Critical Approaches*. New York/Abingdon 2013: Kap 7

⁵⁶ Harrison 2013: 142-146

⁵⁷ Harrison 2013: 144

⁵⁸ Hall 2008: 224-225

samme utviklingen til et omfattende flerkulturelt samfunn og har behov for en lignende dokumentasjon.

Det er et behov for en representativ kulturminneforvaltning som tar hensyn til ulike identiteter i samfunnet. Det kan være politisk utfordrende å utføre det i praksis. Representativitet er et begrep preget av politikk. Blant annet er kulturminners representativitet sett på som truet av innvandring ifølge *Aftenpostens* undersøkelse. Det er behov for en representativ kulturminneforvaltning, men det kan være politisk utfordrende. Betydningen av representativitet i kulturminneforvaltningen er stor, fordi et representativt utvalg kulturminner vil gjenspeile et kulturelt mangfold i samfunnet. Flerkulturelle samfunn har et større behov for representativitet for å få frem mangfoldet på en måte som inkluderer flest mulig befolkningsgrupper.

3. Offentlige dokumenter

I dette kapittelet skal jeg gå gjennom et utvalg relevante politiske dokumenter som tar for seg relasjonen mellom innvandring og kulturminneforvaltning. Jeg vil se på utviklingen av kulturminnepolitikken de siste 15 åren og hvilke aktører som er mest sentrale i denne prosessen. Analysen tar kronologisk for seg NOU 2002:01 *Fortid former framtid*, Stortingsmelding nummer (St.meld. nr.) 16 *Leve med kulturminner*, Stortingsmelding nummer (St.meld. nr.) 49 (2008-2009) *Framtidas museum*, Melding til Stortinget nummer (Meld.St.) 10 *Kultur, inkludering og deltaking*, Melding til Stortinget nummer (Meld.St.) 35 (2012-2013) *Framtid med fotfeste* og Riksantikvarens strategi for 2017-2021. Videre i oppgaven vil jeg bruke Stortingsmeldingenes og utredningens titler, slik at det blir mer oversiktlig.⁵⁹ Hensikten med denne gjennomgangen er å vurdere hvordan disse dokumentene tar opp tematikken om innvandring i kulturminneforvaltningen. Ved å fokusere på planer, tiltak og diskusjon om inkludering og representativitet av innvandring, får vi et mer oversiktlig bilde av kulturminnepolitikken. Ved å se på de ulike Stortingsmeldingene ser vi utviklingen av kulturminnepolitikken, og hvordan politikken i stadig større grad inkluderer problemstillinger rundt nye innvandreres kulturarv og hvilke aktører som har bidratt i denne prosessen.

De nye innvandrerne er sammensatte, kompliserte befolkningsgrupper. Siden 1970-tallet er det kommet mange nye grupper mennesker med ulik bakgrunn, og ulik forståelse av hva kulturarv er og hvordan det skal bevares.

3.1 NOU2002:01 *Fortid former framtid*

Utredningen går gjennom kulturminnepolitikken utfordringer og muligheter rundt tusenårsskiftet. Et kjapt søk på «innvandrere» i den digitale versjonen av *Fortid former framtid* ga kun to treff i dokumentet. Dette illustrer at innvandring ikke var ansett som en samfunnsutfordring, og en av årsakene kan være at innvandring ikke ble sett på som en utfordring som trengte å inkluderes i utredningen fra 2002. Derimot har utvalget, personene bak utredningen, tatt hensyn til nasjonale minoriteter og samer.

⁵⁹ Alle Stortingsmeldinger og utredninger har jeg gått gjennom i trykt form. Derfor kan sidetallene variere noe mellom de digitale og trykte utgavene.

Kapittel tre *Visjon, mål og strategier for en ny kulturminnepolitikk* går gjennom hva som burde vektlegges i en eventuell ny kulturminnepolitikk. Utredningen inkluderer hvilke områder som trenger fornyelse og tydeliggjøring, og fokuserer på de generelle rammene rundt den eksisterende kulturminnepolitikken i 2002. I tillegg har utvalget fokusert på det kulturelle mangfoldet i samfunnet uten å ha nevnt et bredere minoritetsmangfold ut over de nasjonale minoritetene. Allikevel er det fokus på å ha en bredere kulturminneforståelse med grunnlag i å tydeliggjøre hvorfor noe skal tas vare på. Blant annet er de kulturelle og geografiske variasjonene sammen med de historiske verdiene et grunnlag for å øke bevisstheten rundt bruken av kulturminner og styrke kulturminnenes verdi.⁶⁰ Utredningen sier:

I arbeidet med å bevare kulturarven etter de nasjonale minoritetene og nyere innvandrergreper, mener *utvalgets flertall* at museene vil være viktige samarbeidspartnere for den offentlige kulturminneforvaltningen. Det anbefales derfor at det bli etablert et samarbeidsprosjekt for å vurdere muligheter og virkemidler for å sikre denne kulturarven.⁶¹

Selv om rapporten er fra årtusenskiftet mangler den et fokus på hvilken rolle innvandrerne skal ha i kulturminneforvaltningen videre, ut over den nevnt i sitatet over. Det er først i de senere Stortingsmeldingene at det blir klart at det er et ønske om å inkludere innvandrere i kulturminneforvaltningen og kulturminnepolitikken.

Samiske kulturminner og andre nasjonale minoriteters kulturminner har fått plass i utredningen. I kapittel tre presenterer utvalget utfordringene knyttet til de nasjonale gruppens kulturarv og generelt om utfordringer i kulturminnevernet. I ettertid har Riksantikvaren tatt større hensyn til nasjonale minoriteters kulturarv, og bidratt til å verne om og skape kunnskap om minoritetenes kulturarv i Norge.⁶² Fokuset på dette i senere Stortingsmeldinger viser også at de har tatt større hensyn til endrede samfunnsutfordringer. Tiltakene og anbefalingene fra utvalget har i dette tilfellet ført til at det har blitt et økende fokus på andre gruppers kulturarv i Norge. Kulturminner i Norge kan være vanskelig for nye minoriteter å få et forhold til. Moderne bygningsarv og generelt nyere kulturminner kan bidra positivt til inkludering og integrering av innvandrere, og det er i utredningen også fokus på at moderne kulturminner bør inkluderes i verneplaner.⁶³

⁶⁰ NOU 2002:01 2002: 38

⁶¹ NOU 2002:01 2002: 83

⁶² Riksantikvaren.no, nasjonale minoriteters kulturminner. (aksessert 04. mai 2017)

⁶³ NOU 2002:01 2002: 43

Del to i utredningen går gjennom forslag til tiltak for å styrke kulturminnepolitikken. Her går de gjennom ulike temaer og knytter dem til spesifikke forslag til tiltak. Blant annet har de sett på rollen til lokalsamfunnet som aktør for formidling, vern, og bruk av kulturminner.⁶⁴

Tiltakene legger vekt på at barn og unge skal inkluderes og høres i debatten om lokale kulturminner. Lokalsamfunnene er knyttet til de historiske verdiene og identitet. For innvandrere kan det være vanskelig å knytte identitet til et sted med lang historisk verdi, men stedets særegenhet kan bli overført ved å skape en samhørighet med et lokalsamfunn.

Lokalsamfunnet er en viktig aktør i arbeidet med å knytte kulturminner og innvandrere sammen, og utredningen sier at kulturarven bør brukes i lokalsamfunnene for å skape tilhørighet til stedet, også for de som har flyttet dit.⁶⁵ Om det gjelder innvandrere spesifikt er litt uklart, men de kan være en del av denne gruppen tilflyttere.

Utredningen tar ikke høyde for at økt innvandring kan være en bidragsyter i et økende befolkningspress i byene. Skillet mellom ulike kulturer blir ofte tydeligst i store byer. Jam-E-moskeen i Oslo skiller seg ut fra området og byen generelt. Nye impulser, kulturminner og i dette tilfellet et nytt sted for å utøve religion, trenger ikke å være negativt med tanke på byutvikling. Med flere minoriteter og økt innvandring er det relevant å legge til rette for inkludering, og i utredningen er byutvikling tatt opp som en del av diskusjonen om lokalsamfunn. Det er i hovedsak presentert i sammenheng med inkludering av lokalsamfunnet i planprosesser.⁶⁶

Museumssektorens ansvar for innvandreres kulturminner er tatt opp i utredningen. Museene er en sentral aktør for utviklingen av kulturminnepolitikken og inkludering av innvandrere. Utvalget diskuterer tiltakene og mulighetene som finnes ved museene, og det er tydelig at museene er viktige samarbeidspartnere for bevaring av kulturminner i Norge. Museer har en egen evne til å involvere og skape debatt, for museene kan ta opp problemstillinger rundt innvandring og kulturminner i Norge gjennom utstillinger. I utredningen er ikke dette en problemstilling de fokuserer på. Derimot fokuserer de på å bruke kompetansen som finnes der til å verne, formidle, forvalte, og forske på kulturarv i Norge.⁶⁷ Museenes rolle i utredningen

⁶⁴ NOU 2002:01 2002: 47

⁶⁵ NOU 2002:01 2002: 47

⁶⁶ NOU 2002:01 2002: 51

⁶⁷ NOU 2002:01 2002: 83

har jeg valgt å ta med fordi museene er en viktig institusjon og aktør for hvordan innvandreres kulturminner blir formidlet og forvaltet.

I tiltaksdelen er det lagt vekt på økonomiske ressurser, kulturminneforvaltning og kulturminner. Kulturminner er en ressurs som krever mye økonomisk støtte og det er naturlig at utredningen og utvalget legger vekt på fordelingen av de økonomiske ressursene. For å holde fokus på innvandreres rolle i kulturminnepolitikken, er kapittel seks om frivillig arbeid også viktig. Selv om det ikke finnes en spesifikk organisasjon for innvandrere som jobber med kulturminner, er inkludering av innvandrere i kulturminneorienterte organisasjoner viktig. Det er klart at frivillige organisasjoner er viktige for kulturminneforvaltningen, Fortidsminneforeningen la tross alt grunnsteinene for bevaring av kulturminner i Norge.

Utredningen tar ikke opp innvandring som et eget tema. *Fortid former framtid* peker på et behov for å styrke arenaer der også innvandrere kan inkluderes. I tillegg legger den til grunn at kulturminneforvaltningen skal være inkluderende og representativ. Det åpner for at innvandrere sine kulturminner skal komme i fokus. Senere utredninger har bygd videre på innvandring som tema. Utredningen fra 2002 viser at på det daværende tidspunktet ble ikke innvandring lagt vekt på som del av kulturminneforvaltningen. Hva utredningen viser er at det er en holdning som tilsier at det kulturelle mangfoldet i lokalsamfunnene og byene skal representeres, med fokus på nasjonale minoriteters kulturminner med museene som en viktig aktør.

3.2 St.meld. nr. 16 (2004-2005) *Leve med kulturminner*

Leve med kulturminner ble utgitt kun et par år etter *Fortid former framtid* og bygger på utredningen. Stortingsmelding nummer (St.meld. nr.) 16 *Leve med kulturminner* er derfor det neste politiske dokumentet jeg vil ta for meg. Innvandring blir nevnt oftere og åpner for en litt bredere forståelse av utfordringene kulturminneforvaltningen står ovenfor i et flerkulturelt samfunn.

Bakgrunnskapittelet gjør rede for utviklingen av kulturminnepolitikken fra de siste 18 år frem til 2004. Omorganiseringen av kulturminneforvaltningen frem til 2004 gjorde kulturminneforvaltningen sterkere regionalt og lokalt forankret i kulturminnepolitikken, ved at kommunene og museene fikk en større rolle i kulturminnearbeidet på lokalt og regionalt

nivå.⁶⁸ Siden stortingsmeldingen er utgitt noen år etter utredningen fra 2002 er det naturlig at meldingen tar utgangspunkt i flere av målene og anbefalingene fra *Fortid former framtid* i den videre utformingen av kulturminnepolitikken. Jeg skal ikke ramse opp alle målene i meldingen, men vektlegge to av målene som skiller seg ut. Den første legger vekt på kulturell variasjon og mangfold, og åpne opp for fleksible verdivurderinger som inkluderer hensyn til historiske, sosiale og kulturelle variasjoner. Det andre målet er at kulturminneforvaltningen skal «legges vekt på kulturell variasjon og mangfold».⁶⁹ Målene er viktige fordi de åpner for en bredere forståelse av hva kulturminneforvaltningen skal inkludere. Blant annet åpner de for at innvandrere eller andre minoriteter skal gjenspeiles i kulturminnepolitikken som del av det kulturelle mangfoldet. Dessuten skal også kulturminneforvaltningen etter disse målene ta hensyn til andre faktorer i verdivurderingene som inkluderer historisk og kulturelle ulikheter.

Innledningsvis går meldingen gjennom punkter som meldingens forfattere velger å vektlegge for kulturminnepolitikken. Likt som i utredningen fra 2002 er det også lagt vekt på en bærekraftig forvaltning av kulturminner i byer.⁷⁰ Bruken av kulturminner har fått en litt annen plass i meldingen enn hva det er fokus på i utredningen. Der utredningen har lagt fokus på ulike muligheter for forvaltning og formidling, legger stortingsmeldingen mer fokus på bruken av kulturminner. Bruken av kulturminner knyttes til formidling som i hovedsak skjer på museene. Det er viktig at formidlingen av kunnskap om kulturminner når alle befolkningsgrupper. Meldingen sier at «Det faglige grunnlaget for kulturminnepolitikken bygger på mangfold. Norge skal kunne vise frem mangfoldet i historien og kulturen.»⁷¹ Det er selvfølgelig ikke mulig å verne alle kulturminner. Desto viktigere er det at et representativt utvalg kulturminner skal vise kulturelt mangfold. Mangfoldet bør derfor ses i perspektiv av hva som finnes i samfunnet av ulike minoriteter og kulturelle forskjeller. Det er ikke nok med én forståelse av hva mangfold er, det kan være nødvendig med en utvidet forståelse av hva begrepet «mangfold» innebærer. Museenes rolle i kulturminneforvaltningen blir vektlagt i større grad i *Leve med kulturminner* enn i *Fortid former framtid*, det viser at fokuset på kulturminneforvaltning blir bredere og mer inkluderende.

⁶⁸ Det Kongelige Miljøverndepartementet, *St.meld. nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner*. 2005: 9

⁶⁹ St.meld. nr. 16 2005: 9

⁷⁰ St.meld. nr. 16 2005: 6

⁷¹ St.meld. nr. 16 2005: 6

Meldingen er som sagt noen år gammel og disse målene kan vi i stor grad si er iverksatt gjennom arbeidet som er gjort på lokalt og regionalt nivå.⁷² Nyere kulturminner som er vernet viser at det er lagt vekt på nye grupper kulturminner: for eksempel fikk Norge i 2015 et nytt kulturminne på verdensarvlisten, Rjukan og Notodden. Stedet forteller om arbeiderhistorie og sosiale forskjeller. Det viser at *Leve med kulturminner* har bidratt til å endre fokuset til en mer variert og inkluderende kulturminnepolitikk. *Leve med kulturminner* viser altså at kulturminner skal være representative for ulike befolkningsgrupper, det er ikke lenger fokus på bare sjeldenhet og arkitektonisk verdi som grunnlag for fredninger og vern. Representativitet som verdi er derfor blitt en viktig del av verdivurderingene på kulturminnefeltet som også målet i forrige avsnitt viser.

Leve med kulturminner forteller om en mer inkluderende og variert kulturminnepolitikk enn i NOU-en *Fortid former framtid*. I tillegg til å konkretisere mål og strategier tar den for seg lokalsamfunn og næringer knyttet til kulturminneforvaltningen. Både lokalsamfunnene og næringer er viktige aktører for kulturminnene. Gruppene er aktive innenfor bevaring og bruk av kulturminnene. For å knytte sammen lokalsamfunnene og næringslivet ble verdiskapingsprogrammet et viktig verktøy for å vise hvordan kulturminner og kulturmiljøer kan være en del av dette arbeidet. Programmet skal, kort oppsummert, gjøre kulturminner mer tilgjengelig og føre en bærekraftig utvikling for bruk og nytte av kulturminner.⁷³ I tillegg skal samarbeidet mellom private, rettighetshavere, næringslivet, offentlige aktører, museer og frivillige organisasjoner styrkes og utvikles. Programmet og inkludering av lokalsamfunnene og næringene skal bidra til at kulturminneforvaltningen effektiviseres, slik at flere grupper mennesker blir inkludert i arbeidet, samtidig som at det blir et mer representativt utvalg kulturminner bevart.

Verdiskapingsprogrammet har vært et nyttig verktøy i kulturminneforvaltningen. Økende fokus på enkelte minners bruks- og kunnskapsverdier har vært uvurderlig i forhold til bevaring og formidling. Verdiskapingsprogrammet er tett knyttet til bevaringsprogrammene Riksantikvaren har, og holder på å gjennomføre.⁷⁴ Programmene kan være nyttige verktøy for å inkludere innvandrere i kulturminneforvaltningen ved at programmene kan rette fokus mot

⁷² Riksantikvaren har blant annet fullført diverse programmer for registreringer av kulturminner i lokalsamfunnene gjennom bevaringsprogrammene. Noe som har ført til at også lokalforvaltningen blitt mer inkludert i overordnet kulturminneforvaltning og kulturminnepolitikk.

⁷³ Riksantikvaren.no, Verdiskaping (aksessert 13. mai 2017)

⁷⁴ Riksantikvaren.no, Bevaringsprogramma (aksessert 04. mai 2017)

denne utfordringen. Verdiskapingsprogrammet og bevaringsprogrammene er knyttet sammen ved at verdiskapingsprogrammet skal gjøre kulturminnene mer tilgjengelig for flere grupper mennesker. Bevaringsprogrammene fungerer komplementært til verdiskapingsprogrammet fordi de setter søkelys på aktuelle kulturminner som kan brukes til dette formålet.

Programmene en del av *Leve med kulturminner* fordi det er aktuelle programmer og verktøy som skal utvikles og brukes for en bærekraftig nyttegjøring av kulturminner. For innvandrere kan disse programmene også være nyttige, men det har ikke vært et relevant verktøy fordi det ikke er tatt i bruk til det formålet.

Leve med kulturminner tar i større grad for seg byutvikling og kulturminnernes kobling til samfunnsutvikling i storbyer.⁷⁵ Hvordan kulturminnene kan brukes i byutvikling er en ny type bruk av kulturminneressurser for å skape kunnskap om lokale samfunn i byer. Det er særlig ett av tiltakene som er av interesse, for det vil knytte byene til den regionale og lokale forvaltningen og til den nasjonale forvaltningen. Tiltaket skal kartlegge hvordan byene og tettstedene håndterer kulturminneutfordringene og hva de trenger å gjøre for å møte disse utfordringene.⁷⁶ Tiltaket kan være et grunnlag for å undersøke i hvilken grad innvandrere er inkludert i den lokale kulturminneforvaltningen. Ved å knytte tettstedene til byene kan den regionale kulturminneforvaltningen styrkes gjennom samarbeid med den øvre kulturminnemyndigheten. Formuleringene av tiltakene i meldingen åpner for å avklare hva som trengs for å bedre forvaltningen i tillegg til å bruke kulturminnene i arbeidet. Bygningsarven og kulturmiljøene i byene har potensiale for fremtidig bruk som inkluderer flere befolkningsgrupper.⁷⁷ Byer og tettsteder trenger altså en sterkere forankring i den regionale og nasjonale kulturminneforvaltningen, slik at den lokale kulturminneforvaltningen skal kunne inkludere innvandrere.

Hvordan minoriteter, inkludert innvandrere, forholder seg til norsk kulturarv er en interessant problemstilling og tiltakene foreslått i meldingens kapittel 8 legger til rette for tiltak som inkluderer minoriteters kulturarv i den kulturelle skolesekken.⁷⁸ Tiltaket inkluderer også museene i arbeidet med inkludering. Det er gjennomført en rekke tiltak på blant annet Stavanger museum og Vitenfabrikken i Sandnes.

⁷⁵ St.meld. nr. 16 2005: 50

⁷⁶ St.meld. nr. 16 2005: 52

⁷⁷ St.meld. nr. 16 2005: 52

⁷⁸ St.meld. nr. 16 2005: 64

Meldingen er mer konkret enn hva utredningen fra 2002 er. Meldingen fokuserer på bruksverdien til kulturminner, og den understreker at immaterielle og materielle kulturminner kan brukes for å skape kunnskap og inkludere nye minoriteter. Tiltakene som blir foreslått i stortingsmeldingen er tiltak som skal forsøkes gjennomført i løpet av kort tid. Mangfold trekkes frem som et sentralt punkt for hvordan kulturminneforvaltning skal forholde seg til kulturelle og sosiale ulikheter i samfunnet. Ved å bruke mangfold i denne konteksten åpner det for en tolkning hvor kulturminneforvaltningen skal ta hensyn til et variert etnisk mangfold representert i kulturminneforvaltningen. Fokuset er på en mer inkluderende kulturminneforvaltning som tar høyde for variasjon og ulikheter, og trekker frem Riksantikvaren som en sentral aktør for å gjennomføre tiltakene.

3.3 St.meld. nr. 49 (2008-2009) *Framtidas museum* og Meld. St. 10 (2011-2012)

Kultur, inkludering og deltaking

Stortingsmelding nr. 49 *Framtidas museum* og melding til Stortinget nummer 10 *Kultur, inkludering og deltaking* er meldinger fra kultursektoren. De er ikke hovedsakelig om offentlig kulturminneforvaltning men de er knyttet til det praktiske kulturminnearbeidet. Meldingene er aktuelle fordi de tar opp spørsmålet om inkludering av minoriteter og personer med innvandringsbakgrunn i formidlingen av kulturminner.

Museene er en av de viktigste sektorene og aktørene for kulturminneforvaltningen.

Formidling og forvaltning av både materielle og immaterielle minner skjer på museene og er viktige steder for aktiv inkludering av ulike befolkningsgrupper. *Framtidas museum* fremstår som en statusrapport for arbeidet som er gjort på museene i forhold til museumspolitikken. Den går gjennom arbeidet som er blitt gjort for å fornye og strukturere museene i henhold til museumsreformen. Museumsreformen har til hensikt å styrke det institusjonelle ved museene. Og styrke det faglige, økonomiske, og dynamiske nettverket som finnes ved museene.⁷⁹ Målet har også vært å styrke den kulturminnefaglige kompetansen ved museene, og legge til rette for dokumentasjon, vedlikehold og bevaring av kulturminner ved museene.⁸⁰

Museene er viktige for inkluderingsarbeidet. Det kommer også frem i denne stortingsmeldingen at nasjonale og nye minoriteter, inkludert innvandrere, har en rolle i

⁷⁹ Det Kongelige Kultur- og Kirkedepartement, *St.meld. nr. 49 (2008-2009) Framtidas museum, forvaltning, forskning, formidling, fornying*. Oslo 2009: 11

⁸⁰ St. meld.nr. 49 2009: 13

prosjekter og temaer på museum.⁸¹ *Framtidas museum* og *Kultur, inkludering og deltaking* viser hvordan kultursektoren arbeider med integrering gjennom bruk av museum og kulturminner. Det er veldig spennende å se at integreringsarbeidet i kultursektoren begynner å gå utenfra de etablerte rammene og blir inkludert i andre departementer. Museene er også viktige aktører for bygningsvernet, de eier flere kulturhistoriske bygninger som ofte blir brukt i museumsutstillinger og i formidlingsarbeid. Det er mange muligheter ved museene som eier kulturhistoriske bygninger, de er gode kilder til håndarbeidsteknikker som ikke nødvendigvis brukes lengre, men hvor man kan lære om teknikkene. Bygningsarven ved museene kan bidra til inkludering gjennom formidling av kunnskap til innvandrere.

Fordi *Framtidas museum* i hovedsak tar for seg museumsutvikling, er kulturminneforvaltningen en større del enn i *Kultur, inkludering og deltaking*. Det er større fokus på å inkludere kulturminneforvaltningen i *Framtidas museum* slik at kulturminneforvaltningen og museene blir knyttet sammen. *Kultur, inkludering og deltaking* tar for seg norsk kulturpolitikk, og det er derfor ikke nødvendig å gå gjennom alle sidene ved meldingen men fokusere på museene som kulturinstitusjoner og inkludering. Meldingen tar for seg inkludering i kulturpolitikken, og det er gjennomført prosjekter og arbeid for å inkludere innvandrere og andre minoriteter.⁸² Generelt er personer med innvandrerbakgrunn sterkt underrepresentert i norsk kulturliv ifølge meldingen. Det er færre ansatte, og færre brukere med innvandrerbakgrunn. De er i tillegg underrepresentert i frivillige organisasjoner.⁸³ Hva *Framtidas museum* og *Kultur, inkludering og deltaking* viser er at det er behov for en bedre inkludering av innvandrere og andre minoriteter i det praktiske arbeidet ved museene. På denne måten kan kulturinstitusjonene bidra til en mer inkluderende kulturminneforvaltning ved å inkludere gruppene i administrativt arbeid.

Kultur, inkludering og deltaking tar utgangspunkt i *Framtidas museum*, og fokuserer på rapporter fra museene i ettertid av *Framtidas museum*. Rapportene viser at arbeidet med inkludering ikke er etablert slik det ble gått gjennom i *Framtidas museum*. Det er få museer

⁸¹ Hvis vi hopper frem til 2016 er det kommet en ny stortingsmelding fra Justis og Beredskapsdepartementet, Meld.St. nr. 30 (2015-2016) «Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk». Meldingen tar for seg integreringsarbeidet som gjøres og skal gjøres også i kultursektor. Museene er igjen nevnt som en viktig brobygger mellom ulike befolkningsgrupper, og arbeidet skal styrkes etter hvert som det også kommer nye innvandrere til kommunene.

⁸² Det Kongelige Kulturdepartementet, *Meld. St. 10 (2011-2012) Kultur, inkludering og deltaking*. Oslo 2012: 18-19

⁸³ Meld. St. 10 2012: 26-27

som på dette tidspunktet har strategier for inkludering og som anser arbeidet med inkludering og mangfold som viktig.⁸⁴ Selv om det er en del museer som i 2012 ikke har lagd egne strategier, er det allikevel planer for å øke mangfoldet ved museene. Prosjekter og temaer tas opp på museene for å øke synligheten av mangfoldet i samfunnet i form av innvandrere, eldre, unge og handikappede i denne sammenhengen.⁸⁵ Tiltakene som foreslås i meldingen er ganske brede. Det er ikke noen spesifikke tiltak for inkludering av innvandrere på museum.⁸⁶ Meldingene viser at museene tar tak i utfordringer med inkludering av mangfold ved museene, ikke nødvendigvis i form av egne strategier men som del av kultur- og kulturminnepolitikken.

Norsk kulturminnepolitikk har endret seg fra 2005-2012. Med kulturmeldingene om museene, inkludering og deltakelse har det bidratt til et økende fokus på inkludering av alle befolkningsgrupper på kulturminnefeltet. Det gjelder i både museumssektoren og den offentlige kulturminneforvaltningen. Stortingsmeldingene har blitt mer konkrete, men de mangler spesifikke tiltak som er rettet mot innvandrere i både lokalbefolkningen, og hos resten av befolkningen. I den neste Stortingsmeldingen *Framtid med fotfeste*, er det et enda større fokus på inkludering av innvandrere i kulturminneforvaltningen. Arbeidet med inkludering av mangfold ved museene tas opp i større grad i *Kultur, inkludering og deltaking* og *Framtidas museum*. Kulturminnepolitikken viser gjennom disse meldingene at det er en utvikling mot å bruke museene aktivt som en aktør for inkludering av innvandrere i form av mangfold.

3.4 Meld. St. 35 (2012-2013) *Framtid med fotfeste*

Dette er den nyeste meldingen fra regjeringen til Stortinget om norsk kulturminnepolitikk. Vurderingen av verdiskapingsprogrammet og bevaringsprogrammene er diskutert og utdypet med en oversikt over nødvendige tiltak og utfordringer knyttet til bevaringsprogrammene. Programmene skal ta utgangspunkt i å verne og bevare et representativt utvalg kulturminner og arbeidet med programmene skal være ferdig til 2020.⁸⁷ Bevaringsprogrammene kan være nyttige for å inkludere minoriteter i kulturminnearbeidet, for det finnes en del materielle og immaterielle minner som kan knyttes til nyere tids kulturminner. *Framtid med fotfeste* er

⁸⁴ Meld. St. 10 2012: 46

⁸⁵ Meld. St. 10 2012: 46-47

⁸⁶ Meld. St. 10 2012: 59

⁸⁷ Det Kongelige Miljøverndepartement, *Meld. St. 35 (2012-2013) Framtid med fotfeste, kulturminnepolitikken*. Oslo 2013: 27

svært nyttig for å analysere hvordan regjeringen planlegger å inkludere dagsaktuelle problemstillinger i kulturminnepolitikken – her blir innvandring sett som en utfordring og en ressurs for norsk kulturminneforvaltning. Blant annet er klimautfordringer, innvandring og kulturmiljøer viet en større plass i diskusjonen.⁸⁸ Det virker til at det er en endring fra å forstå innvandring som en ressurs for et mangfoldig samfunn med mange varierte kulturer. Innvandring blir sett på som en ressurs, men i *Framtid med fotfeste* også som en utfordring. Meldingen tar opp og ser på utfordringene med innvandring i forhold til kulturminneforvaltning.

Det er interessant at *Framtid med fotfeste* starter med å gå gjennom utviklingstrekk og utfordringer for kulturminneforvaltningen frem mot 2030, fordi det viser at utfordringene knyttet til innvandring i kulturminneforvaltningen anses som en større utfordring enn i tidligere Stortingsmeldinger. Det samme gjør klimaendringer og bærekraftig energiutvikling som nevnes som risikofaktorer og kan øke presset på kulturminner.⁸⁹ Derfor er det også lagt vekt på at den fremtidige utviklingen av kulturminneforvaltningen skal ha forankring i historien og befolkningen for at kulturminneforvaltningen skal synes, gjøres tilgjengelig, og ha en samfunnsnyttig relevans. Kulturminnepolitikken og forvaltningen skal ikke stå utenfor samfunnsutviklingen, den bør utvikles samtidig med behovene som finnes, og utfordringene som oppstår. Bevaringsprogrammene og verdiskapingsprogrammet er viktige verktøy for å synliggjøre og aktualisere kulturminnene som finnes, og vise hvordan de kan brukes i en bærekraftig samfunnsutvikling. Utviklingstrekkene i samfunnet med økt innvandring, klimaendringer og bærekraftig energiutvikling knyttes sammen med kulturminneforvaltning i *Framtid med fotfeste*. *Framtid med fotfeste* knytter sammen innvandring med byutvikling. På grunn av endrede bosetningsmønstre og endrede samfunnsmønstre er det stadig mer press på byutvikling som kulturminnene og bygningsarven i byene kan merke. Befolkningsveksten som innvandring bidrar til kan skape utfordringer for de eksisterende kulturhistoriske bygningene i byene.⁹⁰ Kunnskap og kompetanse blir viktige stikkord når kulturarv i byer skal vernes mot slikt press, og departementet vil som et tiltak se nærmere på rollen til kulturminneforvaltningen i samfunnsutviklingen.⁹¹ Det er et eget kapittel om kunnskap og kompetanse i meldingen som legger vekt på registrering av kulturminner i kommunene.

⁸⁸ Meld. St. 35 2013: 15

⁸⁹ Meld. St. 35 2013: 7

⁹⁰ Meld. St. 35 2013: 44

Jeg må poengtere at innvandring ikke er den eneste årsaken til befolkningsvekst.

⁹¹ Meld. St. 35 2013: 46

Registreringer kan være bra for kulturminneforvaltningen, det blir lettere å se på faktiske tall om hvor mange, og hvilke kulturminner som finnes i de ulike kommunene. Registreringene kan bidra til å legge rette for den videre forvaltningen av dem.

Kunnskap og kompetanse vil også bidra til bedre forvaltning og formidlingspraksis. I mange tilfeller går bygningsarv tapt på grunn av manglende kompetanse. Her har prosjektet Bygg og Bevar bidratt til å øke kunnskap hos private huseiere. Prosjektet har nådd ut til en bredere befolkningsgruppe enn tidlige antatt, ifølge meldingen. Flere eiere av eldre hus har fått tilgang til kunnskap og kompetanse hos håndverkere som har bidratt i oppussing og rehabilitering av privateide eldre hus.⁹² Prosjektet Bygg og Bevar har også en nytte for innvandrere som bosetter seg i kommuner med mange eldre hus. Det gjelder selvfølgelig for alle befolkningsgrupper. Nye innvandrere kan ha mindre tilgang på informasjon på grunn av språkbarrierer eller lite kunnskap om norsk bygningsarv. Slike prosjekter blir viktige verktøy for formidlingen av norsk bygningsarv hvis de også fokuserer på alle befolkningsgrupper. Kunnskap og kompetanse vil bidra positivt til inkludering av innvandrere hos aktører som museene. Kunnskap om tradisjon og bruk gir et grunnlag for kompetanse som vil være inkluderende for innvandrere i kulturminneforvaltningen.

Nasjonale minoriteter i Norge har fått plass i *Framtid med fotfeste*. Samiske kulturminner har blitt synliggjort i større grad enn jødiske, rom, skogfinske og kveners kulturminner. Sikring av samiske kulturminner er hjemlet i kulturminneloven, og har sin egen kulturminneforvaltning gjennom sametinget. Dokumentasjon og synliggjøring av de andre nasjonale minoritetenes kulturarv er viktig for å sikre kulturarven til disse minoritetene. Riksantikvaren har fullført prosjekter for å dokumentere de nasjonale minoritetenes kulturminner.⁹³ De nye innvandrernes kulturarv er vanskeligere å dokumentere, de er oftest immaterielle minner som trenger å brukes og synliggjøres for å holdes i live. Nasjonale minoriteters kulturminneforvaltning brukes her som et eksempel på hvordan innvandreres kulturminner kan få lignende synliggjøring i nyere kulturminnepolitikk.

En viktig del av kulturminneforvaltningen er de frivilliges arbeid. I de tidligere stortingsmeldingene og utredningen fra 2002 som er gjennomgått tidligere, er det ikke tatt utgangspunkt i arbeidet med de frivillige organisasjonene for det er mer relevant med de nye

⁹² Meld. St. 35 2013: 50

⁹³ Meld. St. 35 2013: 54

strategiene knyttet til dette. Samfunnsrelevansen og kulturminneressursene er avhengige av at private aktører og organisasjoner bruker, formidler, og er engasjert i arbeidet med kulturminner. Kunnskap og kompetanse er stikkord for å øke fagligheten til organisasjoner og private. Fagligheten bør bli formidlet på en måte som gjør kunnskapen tilgjengelig for flere og ikke på en lukket arena. Organisasjoner kan også involvere flere befolkningsgrupper i arbeidet de gjør gjennom dugnader og arrangementer, og øke bevisstheten og synligheten rundt kulturminneforvaltningen. Private aktører er direkte engasjert med mennesker de vil nå ut til. Fra utvalgets side i *Framtid med fotfeste* er det ikke mange tiltak for å forbedre situasjonen rundt frivillige organisasjoner. Kulturminnedagene er et eksempel på hva organisasjoner kan gjøre for å øke synligheten av kulturminneforvaltning i kommunene. Temaet for årets kulturminnedager er «Kulturminner i samfunnets tjeneste», blant annet skal det være fokus på kunnskap, identitet og inkludering.⁹⁴ Kulturminnedagene er en del av samarbeidet «European heritage days» og inkluderer 200-300 aktiviteter som skal fokusere på synliggjøring av de lokale kulturminnene og verdien av dem for lokal befolkning.⁹⁵ Frivillighet og organisasjon viser at det er mulig å synliggjøre ulike perspektiver ved kulturminneforvaltning. Årets tema for kulturminnedagene er et eksempel på dette: de bruker inkludering som tema for å vise mangfoldet ved kulturminnearbeidet, og gjør det samtidig mer demokratisk ved at flere inkluderes.

Det virker til at det er en endring norsk kulturminnepolitikk. Fokuset flyttes over til en demokratisering av kulturminnene som har til hensikt å involvere flest mulig befolkningsgrupper. Samtidig gjøre kulturminnene mer relevant som en samfunnsressurs i lys av endrede utfordringer i samfunnet. Kulturminner og kulturminneforvaltningen er i ferd med å demokratiseres og det kommer også til syne i Riksantikvarens strategi for 2017-2021, hvor de har fokusert på å gjøre kulturminner til en samfunnsressurs.

3.5 Riksantikvarens strategi 2017-2021

Den nye strategien til Riksantikvaren forteller mye om hvilke endringer i samfunnet som påvirker kulturminnene. Endrede bosetningsmønstre, innvandring og klimaendringer påvirker kulturminnene i en enda større grad enn før. Strategien tar utgangspunkt i disse endringene for å foreslå en ny bruk for kulturminnene. Kulturminner skal få en ny relevans som

⁹⁴ Kulturvern.no, Kulturminnedagene 2017 vi er i gang. (aksessert 31. mars 2017)

⁹⁵ Kulturvern.no, Kulturminnedagene (aksessert 13. mai 2017)

samfunnsnyttige kulturminner. Strategien følger opp *Framtid med fotfeste*, den vektlegger i større grad at kulturminner skal være samfunnsnyttige. Strategien skiller seg ut fra meldingen ved at den fokuserer på de videre utfordringene med kommunesammenslåingene.

Riksantikvaren har tatt hensyn til regionreformen som trer i kraft 2020.⁹⁶ De strategiske satsingene er knyttet til utfordringene som Riksantikvaren belyser og problematiserer. For at kulturminnene skal være en ressurs og ha en nytte er det viktig at de inngår i løsningene til utfordringene. De fire hovedsatsningene går ut på:

1. Riksantikvaren vil at kulturminner skal bevares, brukes, oppleves og utvikles.
2. Riksantikvaren skal være en pådriver for kunnskaps- og fagutvikling.
3. Riksantikvaren skal være en tydelig og relevant samfunnsaktør.
4. Riksantikvaren skal ha en helhetlig og effektiv kulturminneforvaltning.⁹⁷

Disse hovedstrategiene legger føringene for hvilken retning lokalforvaltningen skal jobbe med kulturminneforvaltningen. Ved å legge fokus på samfunnsnyttien vil de også inkludere og tilgjengeliggjøre kulturminnene for en bredere og mer sammensatt befolkningsgruppe.

Strategien til Riksantikvaren gir et innblikk i hvordan Riksantikvaren som overordnet kulturminnemyndighet planlegger å fornye sin rolle. De skal ikke gå bort fra den rådgivende, kulturminnefaglige myndighetsrollen, men vil videreføre den fagpolitiske, ekspert og rådgivende, system-, samfunnsaktør- og myndighetsrollen.

Strategien skal ha virkning fra 2018, og for å nå målene og konkretisere strategiene skal det utvikles en handlingsplan. Handlingsplanen er styringsdokumentet for lokalforvaltningen, strategiene legger til grunn for de overordnede målene mens handlingsplanen vil være førende for hvilke planer og tiltak som skal settes i gang i den lokale forvaltningen. Planen skal være grunnlaget for årsplaner og virksomhetsplaner for hvert år fra 2018-2021.⁹⁸ Handlingsplanen og samfunnsnytteperspektivet viser at Riksantikvaren har valgt å vektlegge dette perspektivet, og det sier noe om skiftet i oppfatningen av bruken av kulturminner. De skal ha en større funksjon ut over de verneverdige verdiene og inkludere punktene i strategien for 2017-2021.

Fredningsstrategien til Riksantikvaren følger opp målene fra *Leve med kulturminner* og *Framtid med fotfeste*. Christensen tar også opp problematikken rundt Riksantikvarens

⁹⁶ Riksantikvaren.no, Riksantikvarens strategi 2017-2021. (aksessert 30. april 2017): 7

⁹⁷ Riksantikvaren.no, Riksantikvarens strategi 2017-2021. (aksessert 30. april 2017): 8

⁹⁸ Riksantikvaren.no, Riksantikvarens strategi 2017-2021. (aksessert 30. april 2017): 10

fredningsliste.⁹⁹ I 2011 er ikke listen representativ nok ifølge riksrevisjonens rapport utarbeidet av Anne Sætren ved NIKU.¹⁰⁰ Rapporten fra NIKU viser at det i 2010 ikke ble gjennomført fredninger som er representative innenfor ulike sosiale grupper. Riksantikvaren har i de siste årene siden 2011 lagd planer for å koordinere arbeidet med å utforme sektorvise landsverneplaner for å registrere verneverdige statseide kulturminner.¹⁰¹ Landsverneplanene skal danne grunnlaget for Riksantikvarens videre arbeid med forskriftsfredning av kulturminnene som blir valgt ut i prosessen. Kulturminnene det er snakk om i landsverneplanene er i hovedsak bygninger, og det er lagt fokus på bygninger med moderne arkitektur. For innvandrere kan disse fredningene være av betydning. Flere av kulturminnene som kan knyttes til innvandrere er moderne kulturminner og bygninger. For eksempel kan Jam-E-Moskeen i Oslo være et kulturminne som representerer både den muslimske befolkningen i Oslo og være representativ for norsk samfunnsutvikling for de siste 20-30 årene.¹⁰² Det gjenstår å se om landsverneplanene vil ta hensyn til grupperes sosiale og etniske sammensetninger som utgangspunkt for representative fredninger. Arbeidet med landsverneplanene belyser et viktig problem som blir stadig viktigere med økt innvandring til Norge. Et representativt utvalg bør gir en mer utdypende dialog og diskusjon om hvilke kulturminner som kan regnes som representative for minoriteter.

Fredningslisten har som mål om at et representativt utvalg kulturminner skal fredes.¹⁰³ Strategien tar utgangspunkt i 10 kategorier som er de prioriterte målene for fredning i hver fylkeskommune. Strategien ble publisert 20. april 2015 og bare fem år før publiserte NIKU rapporten som tok for seg fredningslisten slik den var da. Rapporten viste at slik situasjonen var i 2010 hadde ikke Riksantikvaren et representativt utvalg kulturminner på listen.¹⁰⁴ De nye målene for fredningsstrategien kan i teorien inkludere innvandreres kulturminner. Fordi to av målene tar utgangspunkt i sosiale endringer over tid:

«5. Fellesskap og demokrati: grunnskole, bedehus/forsamlingshus, rådhus/kommunalt administrative bygg, historiske steder/utvikling av demokratiet.

⁹⁹ Christensen 2011: 183

¹⁰⁰ Niku.no, NIKURapport36. (aksessert 02. mai 2017): 73-76

¹⁰¹ Riksantikvaren.no, om landsverneplanprosjektet. (aksessert 10. april 2017)

¹⁰² Wim.no, Moskeen. (aksessert 04. mai 2017)

¹⁰³ Riksantikvaren.no, Fredningsstrategi mot 2020. (aksessert 09. mai 2017)

¹⁰⁴ Niku.no, NIKURapport36. (aksessert 09. mai 2017): 73-76

9. Bosetting etter industrialiseringen: bygårdsutvikling i de store byene (ca. 1870-1920), boformer i by og tettsted (1900-1945), banebrytende etterkrigsarkitektur, arbeiderklassens boformer.»¹⁰⁵

Målene tar høyde for samfunnsendringer og påvirkninger. Fredningsstrategien har lignende fokus som strategien for 2017-2021 i at kulturminnene skal være en del av samfunnsnytteperspektivet. De nye målene er inkluderende for flere befolkningsgrupper og for flere minoriteter.

Stortingsmeldingene og strategien viser at det har vært en gradvis endring i kulturminnepolitikken fra 2002-2017. Fokuset har definitivt kommet på innvandring i meldingene. Innvandring bli også sett som en potensiell utfordring for kulturminneforvaltningen, for meldingene viser at det er en utvikling fra en ekskluderende kulturminnepolitikk for innvandrere til å være mer inkluderende ettersom innvandring blir mer synlig i samfunnet. Stortingsmeldingene viser også hvilke aktører som er relevante i prosessen med å utvikle kulturminnepolitikken. Aktørene fungerer som den praktiske kulturminneforvaltningen ved at de tar i bruk retningslinjene gitt i politikken i det praktiske arbeidet. Dette er hva Riksantikvarens strategi for 2017-2021 også tar delvis utgangspunkt i. Strategien anerkjenner utfordringene som finnes ved økende innvandring, og legger frem en handlingsplan som skal inkludere utfordringene som en del av løsningen på problemene.

¹⁰⁵ Riksantikvaren.no, Fredningsstrategi mot 2020 (aksessert 09. mai 2017)

4. Lokalforvaltning og museene

For å få et bilde av hvordan den lokale offentlige forvaltningen fokuserer på innvandrere i kulturminneforvaltningen gjennomførte jeg to intervjuer med tilsatte ved to museer. Vitenfabrikken i Sandnes og Stavanger museum.¹⁰⁶ I tillegg hadde jeg et møte med Byantikvaren i Sandnes kommune hvor vi diskuterte tiltak, strategier og muligheter for å representere og eventuelt identifisere innvandrere i kulturminneforvaltningen. I dette kapittelet ønsker jeg å se på hvordan innvandring har påvirket kulturminneforvaltningen i Sandnes ved å gå gjennom informasjonen jeg fikk i intervjuene.

4.1 Intervjuer med museumsansatte

I Sandnes gikk jeg til Vitenfabrikken som er et interaktivt museum med fokus på teknologi og naturvitenskap. Museet har også kulturhistoriske utstillinger med fokus på lokal historisk utvikling fra slutten av 1800-tallet frem til 2017. De naturvitenskapelige utstillingene viser hvordan naturfenomener fungerer, og de interaktive utstillingene gjør at du kan forsøke å lage ulike fenomener som for eksempel simulerte bølger. Vitenfabrikken formidler ulike former for kunnskap ved at de tar for seg generell kunnskap om hvordan verden fungerer og kunnskap som er relevant for Sandnes og Stavanger. Kunnskap om hvordan hav og bølger fungerer er for eksempel noe som de fleste i Stavanger og Sandnes vil ha nytte av fordi byene ligger så nært kysten. Vitenfabrikken ligner på Vitensenteret i Trondheim, det er fokus på at voksne og barn skal få ta på gjenstander, prøve seg på oppgaver og generelt være et museum med deltakende utstillinger. Vitenfabrikken ligger under Jærmuseet som er regionmuseum for kommunene i Sør-Rogaland.¹⁰⁷ Stavanger museum ligger under MUST som er regionmuseum for Stavanger og omkringliggende kommuner.¹⁰⁸ Stavanger museum har en variert sammensetning utstillinger i samme bygg, som inkluderer en seksjon for natur og kultur, og en seksjon for Norsk barnemuseum. Seksjonene har igjen ulike utstillinger som fokuserer på ulike temaer.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Stavanger museum består av flere seksjoner. Seksjon for kulturhistorie, naturvitenskap og barnemuseet. Stavanger museum er del av Museum Stavanger (MUST) som samler museene i Stavanger og nærområdet til Stavanger. Vitenfabrikken er del av Jærmuseet som er regionmuseum for kommunene Sola, Hå, Klepp, Randaberg, Gjesdal og Time.

¹⁰⁷ Jærmuseet.no, om Jærmuseet og historia. (aksessert 22. april 2017)

¹⁰⁸ Museumstavanger.no, om MUST. (aksessert 22. april 2017)

¹⁰⁹ Stavangermuseum.no, om museet. (aksessert 22. april 2017)

På Vitenfabrikken i Sandnes sentrum fikk jeg intervjuet Anne Torunn Braut som er museumsformidler og historiker, og Helle Kristiansen som er arrangementsansvarlig. Ved Stavanger museum intervjuet jeg Hege Stormark som er konservator og daglig leder for avdeling for kulturhistorie, og Hans Storhaug som er konservator og migrasjonshistoriker.

De ansatte på Vitenfabrikken har hatt fokus på inkludering av innvandrere en stund. Sandnes er en by med høy innvandring og lokalsamfunnet bærer preg av de mange minoritetene som bor i byen. Vitenfabrikken har hatt arrangementer der de har hatt fokus på innvandrere, blant annet inviterer de innføringsklasser i barneskolene på omvisning i museet.¹¹⁰

Innføringsklasser i Sandnes finnes ved Lura og Aspervika barneskoler og ved Høyland ungdomsskole.¹¹¹ Innføringsklassene forteller at det er en stor andel innvandrere i Sandnes. Braut og Kristensen pekte ut særlig utstillingene som viktige for inkludering ved museet. Fordi det er et museum som har fokus på teknikk og kunnskap og er veldig interaktivt. Dette gjør at de språklige barrierene er mindre og lettere tilgjengelig for flere. Ved inngangen er det også en stasjon der de besøkende kan fylle inn informasjon om stedene de er fra, og fortelle hva de kan om Sandnes. På denne måten bidrar alle besøkende til museet og illustrer at museet er en multikulturell arena. Museet fungerer som en aktør for kulturminneforvaltningen i Sandnes, og at det har tilrettelagte omvisninger for innføringsklassene viser at innvandring har påvirket måten museene arbeider i Sandnes.

Stavanger museum har hatt, og har fokus på innvandrere. På barnemuseet, som er en del av Stavanger museum, har de en egen utstilling som handler om migrasjon. De bruker gjenstander i formidlingen av hvordan mennesker har migrert fra middelalderen frem til nå. Gjenstandene de bruker viser utvikling over tid og som er typiske for ulike tidsperioder. I tillegg har de lagt til rette for at barn kan prøve på klær som barn brukte i middelalderen. Størsteparten av museet er stengt på grunn av renovasjon og utstillingsfornyning, den eneste delen av museet som har åpnet er barnemuseet. Museet har som et ledd i en større integreringspolitikk ansatt en migrasjonshistoriker som skal fokusere på innvandring og utvandring fra Norge. Dette kan tyde på at museet har planer om en større satsning med fokus på migrasjon. I arbeidet med å få frem innvandreres kulturminner i samfunnet skal det også

¹¹⁰ Det finnes innføringsklasser ved Asperholen barneskole i Aspervika, Sandnes. De har fire slik klasser som fokuserer på integrering av nye innvandrerbarn i regionen. Informasjonen fikk jeg i en telefonsamtale med en ansatt på skolen. 10. mai 2017

¹¹¹ Minadmin.no, Velkommen til grunnskolen i Sandnes kommune. (aksessert 10. mai 2017)

arrangeres møter på museet som skal ha ulike temaer for hver uke. Museet kan i teorien fungere som et møtested for å synliggjøre innvandreres immaterielle kulturminner. Kulturminneforvaltningen tar hensyn og inkluderer innvandrere gjennom museene i Sandnes og Stavanger, og de har planer om fremtidige tiltak som skal styrke inkluderingen av innvandrere i den lokale kulturminneforvaltningen.

«Den nye museologien», som Sigrid Lien og Hilde Wallem Nielssen forklarer er «... spørsmål knyttet til den kulturelle, politiske og samfunnsmessige rolla til museet.»¹¹² Museum skal utfordre våre etablerte forestillinger om kultur, politikk og historie. De faglige sidene ved museet er blitt styrket gjennom tverrfaglighet og at det er en større bevissthet om mulighetene som finnes ved museene. Fagligheten bør ikke gå på bekostning av publikumsvennligheten og omvendt. Utstillingene og formidlingen er avhengig av et forståelig språk slik at museene klarer å trekke til seg et nytt og bredere publikum. Fagligheten og kunnskapen ved museene danner et grunnlag for hvordan de planlegger tiltakene.

Samtalene jeg har hatt med de som arbeider på museene viser at de er interessert i problematikken rundt innvandreres representativitet på museum. Det virker til at det er et stort engasjement rundt dette og at de er klar over behovet for å øke synligheten av innvandrere i lokalsamfunnene. De ansatte på Vitenfabrikken i Sandnes var klar over hvor stort innvandrer miljøet er i Sandnes, og er tydelige på at det er noe de har planer om å fokusere på.¹¹³ Vitenfabrikken sitt arbeid med inkludering og representasjon er altså i gang. Utstillingene har fokus på internasjonale temaer som matematikk og naturvitenskap, noe de aller fleste har kjennskap til og derfor kan delta i. Vitenfabrikken har lite skrift til utstillingene, noe som bidrar til å gjøre hindringene mindre for innvandrere som ikke kan lese norsk å gå på museum. Vitenfabrikken har også begynt å ansette omvisere som snakker andre språk enn norsk, tysk, fransk eller engelsk. De har blant annet en omviser som snakker polsk, og de to ansatte kunne fortelle at de på museet har planer om å utvide planene om å ha flerspråklige omvisere.¹¹⁴

¹¹² Sigrid Lien og Hilde Wallem Nielssen, *Museumsforteljingar. Vi og dei andre i kulturhistoriske museum*. Oslo 2016: 18

¹¹³ Intervju med Helle Kristiansen og Anne Torunn Braut, Sandnes, 22. Mars 2017

¹¹⁴ Intervju med Helle Kristiansen og Anne Torunn Braut, Sandnes 22. mars 2017

Stavanger museum har jobbet en del med innvandrersproblematikken siden januar 2017. De ansatte da Hans Storhaug som er migrasjonshistoriker. Han har tidligere jobbet med innvandrere gjennom andre organisasjoner i Stavanger og skal videreføre det til museet.¹¹⁵ Det viser at det er behov, vilje, og interesse for å inkludere innvandrere på museum både gjennom utstillinger, men også som besøkende. Museet har laget en introduksjonsvideo på utsiden som forteller om museet på mange forskjellige språk. I barnemuseet har de utviklet en utstilling som viser Stavangers historie fra middelalderen til nå gjennom barns øye. De har samlet inn historier gjennom intervjuer med innvandrerfamilier og gjenfortalt det på museet, siden migrasjon blir tatt opp i nyere tid i utstillingen.¹¹⁶ Det er et interessant eksempel på hvordan man kan ta i bruk kjente historier og sette dem sammen med nye perspektiver på museene.

Samtalene viser at de ansatte har brukt tid på problematikken om hvordan kulturminnepolitikken kan implementeres i forvaltningen. I tråd med *Framtidas museum* har museene tatt tak i dagsaktuelle problemstillinger for å belyse problematikken. *Framtidas museum* la vekt på at museene skal være steder for inkludering. Å vise frem andre kulturer og andre historier kan være problematisk, for det er vanskelig å velge ut gjenstander som skal reflektere en annen kulturs historie.¹¹⁷ Ved å knytte sammen andres historie til sin egen, slik Stavanger museum har gjort på barnemuseet unngår man i noen grad problematikken rundt «det fremmede på museum» og inkluderer flere grupper mennesker i en utstilling.

Fra forvaltningens side er det på museum at innvandreres immaterielle kulturminner vil bevares, med mindre kulturminnene kan knyttes til verneverdige bygg eller er av en slik særegenhet at det får juridisk vern. Slik det er i Sandnes nå er det ikke noen slike muligheter for vern, ifølge byantikvaren.¹¹⁸ Museene har merket at innvandring påvirker kulturminneforvaltningen der. Hvordan de påvirker er i form av behov for utforming av utstillinger slik at det blir inkluderende for flere grupper mennesker. Dette kommer frem i forslagene de har til tiltak. Tiltakene fokuserer i hovedsak på at det skal være en inkluderende kulturminneforvaltning ved museene.

¹¹⁵ Intervju med Hans Storhaug, Stavanger, 23. mars 2017

¹¹⁶ Stavangermuseum.no, Tidsrommet-barndom gjennom 900 år. (aksessert 24. april 2017)

¹¹⁷ Lien og Wallem Nielssen 2016:116

¹¹⁸ E-post korrespondanse med byantikvaren i Sandnes, 27.04.16

4.2 Samtale med byantikvaren i Sandnes kommune

Da jeg dro til Sandnes og Stavanger hadde jeg et møte med byantikvaren i Sandnes. Vi diskuterte innvandreres påvirkning på bybildet i Sandnes, og hvordan lokalforvaltningen planlegger å implementere kulturminnepolitikken for å inkludere innvandrere i forvaltningen. Vi diskuterte hvordan innvandrere kan være en del av kulturminnearbeidet i Sandnes, men fra forvaltningens side oppleves det utfordrende å inkludere denne gruppen. I Sandnes er det få registrerte materielle kulturminner som kan knyttes til innvandrere. Byantikvaren i Sandnes har foreløpig ikke noen svar på hvilke tiltak som kan gjennomføres for å inkludere eventuelle kulturminner.¹¹⁹ Vi står ovenfor et problem for forvaltningen. Fredningsstrategien til Riksantikvaren legger føringer for hvilke prioriteringer fylkeskommunene skal føre i kulturminnearbeidet så byantikvaren i Sandnes kan ta høyde for moderne materielle kulturminner som kan knyttes til innvandrere. For eksempel butikker, spesialhandler og religiøse møtesteder kan inkluderes i en eventuell liste. Byantikvaren i Sandnes har et ønske om å inkludere flere i kulturminnearbeidet, men det er vanskelig på lokalt nivå fordi kulturminnene i hovedsak er del av bygningsarven.

Byantikvaren opplever det som vanskelig å inkludere innvandreres kulturminner og er åpen for forslag til tiltak. Hva som kan knyttes til innvandreres kulturminner i Sandnes og Stavanger kan være butikker som ligger i eldre trehus i byenes sentrum. Det pågår et registreringsarbeid av kulturminner i Sandnes.¹²⁰ I teorien kan registreringsarbeidet brukes til å føre fokuset i enda større grad på innvandrere i Sandnes sentrum. Det finnes mange slike butikker i både Sandnes og Stavanger siden det er et stort innvandremiljø i begge disse byene. Byantikvaren i Sandnes la også til i en senere epost at kulturminnene som kan knyttes til innvandrere er eldre kulturminner som muslimske gravplasser, og tegl og potteri fra tyske og engelske innvandrere. I tillegg finnes det et bygg i Sandnes som har trekk etter engelsk industribygg. Disse kulturminnene kan knyttes til historiske verdier som kan vernes, men uten at byantikvaren har mulighet til å gjøre det.¹²¹ Forvaltningsansvaret for innvandreres kulturminner er vanskelig å definere. Med mindre det eksisterer materielle kulturminner som blir lagt under vern i plan og bygningsloven har ikke byantikvaren noe ansvar ovenfor disse kulturminnene. Museene har et større ansvar for å samle inn, forvalte og formidle denne gruppens kulturminner, men det gjelder oftest de immaterielle kulturminnene.

¹¹⁹ E-post korrespondanse med byantikvaren i Sandnes. 27.04.16

¹²⁰ Kulturminne.sandnes.kommune.no, kulturminner i Sandnes. (aksessert 30. april 2017)

¹²¹ E-post korrespondanse med byantikvaren i Sandnes. 27.04.17

Riksantikvarens strategi for 2017-2021 og fredningsstrategien mot 2020 kan derimot åpne for at byantikvaren kan legge til rette for videre forvaltning av innvandreres kulturminner i Sandnes.

Byantikvaren i Sandnes har startet å arbeide med en kulturminneplan som skal inngå i en ny reguleringsplan. Byantikvaren har som mål å konkretisere Riksantikvarens strategi for 2017-2021 og fredningsstrategien mot 2020 i planen. Arbeidet med å inkludere innvandrere i kulturminneplanen kan være utfordrende. Byantikvaren har et ønske om å inkludere innvandrere i kulturminneforvaltningen i Sandnes. Det kommer klart frem at hun har merket at innvandring påvirker kulturminneforvaltningen i kommunen, og i Sandes sentrum. Innvandrere er en stor del av bybildet i Sandnes. Kulturminneforvaltningen virker ikke å ha støtt borti utfordringer knyttet til innvandring, men at det anses som en utfordring som trenger å belyses i forvaltningen.

4.3 Fremtidige tiltak for lokalforvaltningen?

Museene jeg var innom har lyst til å sette i gang tiltak for å inkludere og representere innvandrere. Stavanger museum og Vitenfabrikken har tatt høyde for å vise ulike historier gjennom utstillingene. Stavanger museum har problematisert migrasjonshistorien gjennom barneutstillingen, og Vitenfabrikken forteller om en sammensatt befolkning i Sandnes gjennom en stasjon de har ved inngangen til senteret.¹²² Ved stasjonen som også fungerer som en interaktiv utstilling, med resultater du kan finne på nett, får barna og de voksne mulighet til å fortelle om seg selv og hvor de kommer fra. Det gir et bilde av Sandnes som svært sammensatt av mange ulike etnisiteter og kulturer.

De ansatte jeg pratet med på Vitenfabrikken er åpne for forslag. Utfordringen er at de opplever det som vanskelig å sette i gang nye tiltak, fordi sammensetningen av samfunnet i Sandnes er veldig variert og det er vanskelig å henvende seg spesifikt til en gruppe. Vitenfabrikken har gjort en del for å inkludere varierte grupper innvandrere. Som sagt har de ansatt en tolk som prater polsk og de snakket om planer om å ansette flere med andre språklige bakgrunner. De vil gjøre dette fordi det kan hjelpe i å åpne opp Vitenfabrikken for flere grupper og gjøre museet mer tilgjengelig for flere. Ut over dette diskuterte vi ikke noe

¹²² Jaermuseet.no, Kem e Sandnes. (Aksessert 01. mai 2017)

flere tiltak. De er som sagt klar over problemene rundt innvandrere på museum og ønsker ikke at museet skal være et sted hvor mennesker ikke kan dra til.

Stavanger museum har også planer om å trekke andre grupper til museet, fordi det ofte er grupper som faller utenfor på grunn av språklige og kulturelle barrierer. De skal arrangere møter på kafeen, hva de skal bestå av er ikke avklart enda, men møtene skal ha oppstart til høsten 2017. Stavanger museum jobber aktivt med å foreslå tiltak, Storhaug kunne fortelle at han er ansatt for å fokusere på nettopp migrasjon til og fra Stavanger. Nå har også Stavanger museum godkjent en skisse til et nytt prosjekt «Mens vi venter», som skal være en fotodokumentasjon av livet på asylmottak slik beboerne opplever det.¹²³ Prosjektet skal vise sider ved livet som innvandrer på asylmottak, og har fokus på integrering på museum. For å få det til skal deltakerne delta på workshops på Stavanger museum og delta i selve utstillingsarbeidet.¹²⁴ Prosjektet skal forsøke å inkludere innvandrere på en litt annerledes måte enn hva som er gjort tidligere. Stavanger museum skal ta tak i og engasjere innvandrere fra starten og være et sted for inkludering og samhold. Prosjektet er et av to på Stavanger museum. «Mens vi venter» har ikke startet enda da det enda er i skissefasen men har fått godkjenning fra museet om gjennomføring. Det andre er «Digitalt fødte foto» som er innsamlingsprosjektet av bilder tatt av mennesker i Stavanger by. Bildene er sendt inn etter oppmuntring fra museet og dokumenterer livet i byen. Det er stor mulighet for at de kommer til å bruke bilder tatt av innvandrere i utstillingen.¹²⁵ Storhaug sier også i e-posten at det er et stort ønske om å bruke de nye publikumsfasilitetene som er under konstruksjon og oppussing til møter mellom innvandrere og andre grupper.¹²⁶

Tiltakene ved Stavanger museum og Vitenfabrikken er mange. Alle de ansatte som jeg pratet med var åpne for å øke synligheten av innvandrere i lokalsamfunnene, men det er vanskelig å gjennomføre. Innvandring har påvirket lokalforvaltningen ved at det blir satt i gang tiltak som skal inkludere en større og bredere befolkningsgruppe ved museene. Det er mulig at lokalforvaltningen i Sandnes kan merke innvandringen i form av et inkluderende administrativt arbeid, der innvandrere blir direkte involvert i arbeidet med å identifisere og forvalte kulturminner knyttet til innvandring. Innvandring har ført til at integrering på

¹²³ Power-Point presentasjon fra e-post korrespondanse med Hans Storhaug, 26. april 2017

¹²⁴ Power-Point presentasjon fra e-post korrespondanse med Hans Storhaug, 26. april 2017

¹²⁵ E-post korrespondanse med Hans Storhaug, 26. april 2017

¹²⁶ E-post korrespondanse med Hans Storhaug, 26. april 2017

museum kan åpne for et større samspill mellom kommunene og museene for å samordne integrering av nye innvandrere i lokalsamfunnene.

5. Innvandrere og forståelse

I dette kapittelet vil jeg undersøke hvordan innvandrere forstår begrepene kulturminne, identitet og representativitet med utgangspunkt i to intervjuer av personer med innvandrerbakgrunn. Hvordan innvandrere forstår disse begrepene sier noe om hvordan kulturminneforvaltningen treffer hos innvandrere og de identifiserer seg med kulturminner i Norge.

Intervjuene viser ulikheter mellom norsk offentlig forvaltnings- og innvandrernes forståelse av hva et kulturminne er og hvilken betydning kulturminner har. Ikke minst finnes det også ulikheter mellom de to informantenes forståelse. Informantene har ulik bakgrunn og de er langt fra hverandre i både alder og utdanning. Personlig bakgrunn er veldig forskjellig og gir et nyansert bilde fra to forskjellige verdener. Informant 1 er fra sør-øst Asia og informant 2 er fra Sentral-Europa. At de er fra forskjellige steder i verden sier også noe om hvor forskjellige historier de har, og hvor fremmed norsk kulturarv kan fremstå. Med tanke på at informant 2 har bodd i Norge mye lengre enn hva informant 1 har dette også gitt ulike svar. Blant annet er informant 2 veldig opptatt av bruken av kulturminner for andre grupper innvandrere enn seg selv og andre fra Sentral-Europa. Hun er opptatt av inkludering, kultur og hvilken påvirkning økt innvandring har på samfunnet generelt og er nøye med å inkludere dette ofte i svarene sine. Informant 1 har et litt annet syn, da det virker til at han er litt mer pragmatisk i svarene. Han forsøker å svare ganske konsist på spørsmålene helt til jeg begynner å stille litt mer utdypende oppfølgingsspørsmål. Det kan ha noe med at han har en realfaglig bakgrunn som krever korte og konsise svar på spørsmålene han vanligvis blir stilt. Alt dette har ført til en interessant diskusjon med flere ulike perspektiver på hvordan innvandrere selv ser på kulturminneforvaltning, og hvordan de identifiserer seg med kulturminner i Norge.

5.1 Intervjuene

Ut ifra spørsmålene er det klart at disse to informantene har ulikt perspektiv på begrepene enn mitt eget. Selv om det er kun to informanter i denne undersøkelsen har jeg uansett fått et godt innblikk i tankeprosesser og oppfatninger fra en innvandrers perspektiv på norske kulturminner. Samtalene ble også dratt mot immaterielle kulturminner og natur, og viser spennet i forståelse av hva kulturminne kan være.

Informant 1 er en mann fra Vietnam, han er i slutten av 20-årene og jobber på NTNU. Han er gift med en nordmann og har bodd i Norge i omtrent 4 år. Informant 2 er en kvinne fra Østerrike, hun er i slutten av 60-årene, er gift med en nordmann og er nå pensjonist. Hun har bodd i Norge siden slutten av 70-tallet da hun flyttet hit med mannen som hun møtte i Frankrike.

Strukturen i dette kapittelet forholder seg til selve intervjuene. Delkapitlene er delt inn slik at det blir mer oversiktlig å undersøke svarene jeg fikk fra intervjuene med utgangspunkt i diskusjonene om begrepene.

5.1.2 Informantenes tolkninger av «kulturminne»

Informantene definerer kulturminner på litt forskjellig måte. Informant 1 legger vekt på at kulturminner skal, og bør knyttes til tradisjoner og til feiring. Han kobler kulturminner til den immaterielle siden selv om ikke virker å være bevisst på det. Det er variasjon i definisjonen hans som gjør at han legger vekt på å koble tradisjon til arkitektur.

Gjennom intervjuene kommer det frem at kulturminner har en stor betydning for begge informantene. Informantene er klar over hvilke kulturminner som finnes i Stavanger og Sandnes. Kulturminnene blir lagt merke til selv om informantene ikke nødvendigvis reflekterer over dem i hverdagen. Informant 1 er opptatt av arkitektur, noe som reflekteres i svarene hans. Han peker på bygninger og byggeskikk som faktorer for tradisjonelle uttrykk. Siden byggeskikk i tillegg er en stor del av kulturarven i Vietnam er dette også en del av den norske kulturarven som han legger merke til. Informant 1 påpeker også at vietnamesisk kulturarv er veldig lik kinesisk kulturarv, men han utdyper det ikke. Skillet mellom kulturarv og kulturminne er utfordrende å undersøke ut i fra informasjonen jeg fikk av informant 1 fordi vi foretok intervjuet på engelsk. Engelsk oversettelse av kulturminne er «cultural heritage», som på norsk betyr kulturarv og kulturminne.¹²⁷ Bruken hans av «cultural heritage» har jeg derfor tatt for å mene både kulturarv og kulturminne siden det ikke skilles på engelsk. Tolkningen tar også utgangspunkt i at når han snakker om de immaterielle kulturminnene kan det også bety at det er et arvet minne i tillegg til at det kan være et fysisk kulturminne.

¹²⁷ Riksantikvaren.no, Ordliste norsk-engelsk. (aksessert 10. mai 2017)

Begge informantene sammenlignet ved flere anledninger kulturminner i Norge med kulturminner fra hjemlandene. Informant 2 har et veldig klart bilde av hva et kulturminne er, og hun er veldig klar over hvilke kulturminner som finnes i sitt nærområde. Hennes definisjon er preget av arbeidet hun har gjort tidligere, fordi hun er opptatt av kultur og har jobbet på museum tidligere. Informant 2 er svært opptatt av hva hun betegner som den maritime kulturarven i Norge, men sammenligningen går ikke i fysiske likheter men heller på hva kulturminnene representerer.

Informantene er opptatt av at kulturminner skal vises og representeres på en måte som inkluderer flere befolkningsgrupper. Kjennskap til norsk historie, og en form for felles identitet mellom nordmenn og innvandrere skaper en lignende tolkning og refleksjon av kulturminner mellom ulike grupper mennesker. Identitet er viktig for hvordan innvandrere forholder seg til norsk kulturarv men også til hvordan innvandrernes kulturminner blir brukt i norsk kulturminnepolitikk.

Refleksjonene var i hovedsak fokusert på de materielle kulturminnene, men begge informantene nevnte også natur. Informant 1 var opptatt av natur som en del av kulturarven i Norge men også som del av kulturarven fra Vietnam. Her har han dratt linjer for sin egen forståelse av kulturminner i Vietnam, til at kulturminner i Norge har lignende betydning som i Vietnam. Dette har kanskje sammenheng med at naturen tradisjonelt har vært viktig for nordmenn og vietnamesere.

Informant 2 har et litt annet syn på natur. For henne regnes ikke naturen som del av kulturarven. Natur for henne er noe på utsiden, for selv om det kan ha en verdi som identitet regner hun det ikke som kulturminner eller som et kulturmiljø. Denne koblingen kan ha sammenheng med Østerrikes kultur fordi, som hun også legger vekt på selv, er det i hovedsak store monumentalbygg fra middelalderen hun regner som kulturminner. Det gjenspeiles også i svaret hun gir om kulturminner i Stavanger, hvor hun først og fremst nevner domkirken i Stavanger sentrum som et viktig kulturminne.

Informantene var opptatt av immaterielle kulturminner. Informant 1 kobler gjennomgående de materielle kulturminnene til de immaterielle kulturminnene gjennom tradisjoner, feiringer og aktiviteter. Informant 2 legger stor vekt på de immaterielle minnene. Hun er opptatt av at norsk immaterielle kulturarv vises. Hun tar for eksempel med seg kunnskaper om norsk

tradisjon som for eksempel strikkemønstre og matoppskrifter, når hun drar på besøk til venner fra andre land. For henne er det viktig at den immaterielle arven blir synliggjort, og at norske kulturminner har blitt en del av hvem hun er etter å ha bodd i Norge i lang tid. Hun tar også utgangspunkt i 17. mai som eksempel på immaterielle kulturarv og legger vekt på at det er et godt sted for å vise andre tradisjoner sammen med norsk tradisjon.

Informantenes syn på kulturminner forteller litt om hvordan de ser på kulturminneforvaltningen i Norge, noe de også utdyper i spørsmålene om representativitet. Det virker ikke til at de kobler kulturminnene direkte til forvaltningen, men de er klar over at kulturminnene skal være til stede for mange grupper mennesker. Kulturminnene informantene peker ut er først og fremst kulturminner de kan identifisere seg med, og her har kulturminneforvaltningen truffet ganske godt for informantene.

5.1.3 Informantenes tolkninger av «identitet»

Informant 1 ga ikke noen klare svar på hvordan han tolker identitet. Han så på materielle kulturminner i helhet som identitetsskapende elementer. Han knyttet kulturminnene til tradisjonelle uttrykk og til naturen. Det virker til at hans forståelse av kulturminner er helt sammenhengende med hvor du er fra, og hvilke tradisjonelle og kulturelle uttrykk de representerer. Samtidig er han også bevisst på at norske tradisjoner som et 17. mai tog er en god, representativ tradisjonell handling som inkluderer mange innvandrere. Selv kunne han se seg selv og sin vietnamesiske identitet under feiringen. Selv om informant 1 i stor grad pratet om materielle kulturminner la jeg merke til at han knyttet dem ofte til immaterielle minner. Blant annet var det viktig for han å delta i en lokal vietnamesisk forening som feiret tradisjonelle vietnamesiske høytider med tradisjonell mat, musikk og dans i hverdagen og til 17. mai. For informant 1 er identitet noe han knytter til alle disse ovennevnte elementene.

Informant 2 har en ganske klar definisjon på identitet. Hun knytter kulturminner til identitet ut i fra hvor man er fra, hvilken bakgrunn man har og hvilken historie man kan knytte seg til. Historiebevisstheten mener hun man også kan knytte til flere identiteter. Noe som også gjorde at hun kjente seg igjen i Stavanger domkirke fordi den er et produkt av europeiske impulser i middelalderen.¹²⁸ I tillegg var hun veldig klar på at for hennes egen del var maritim kulturarv i Norge noe hun kunne identifisere seg med, men den maritime kulturarven i Østerrike kan ikke

¹²⁸ Stavangerdomkirke.no, The history in brief. (aksessert 27. april 2017)

sammenlignes med Norges fordi Østerrike ikke har noen grenser til kysten. Det viser seg at hun føler en tilhørighet til norsk maritim kulturarv fordi hun møtte mannen sin i Frankrike og han jobbet med olje på havet. På midten av 60-tallet fikk havet en ganske stor betydning for henne fordi det ble en stor del av livet hennes på grunn av ektemannen sin. De har i tillegg drevet maritim virksomhet sammen i mange år i Stavanger, og hun har fått en ny identitet som er uavhengig av geografisk plassering og hvor hun kommer fra. Det viser at identitet ikke nødvendigvis trenger å være så fast som hun tidligere påpekte, men at det er også en prosess. På denne måten kan noe som er «norsk» også være meningsskapende for noen som kommer fra en annen plass enn Norge og knytter sammen ulike identiteter i en vedvarende prosess.

Personlig identitet knyttet til kulturminner er komplekst fordi det er individuelt. Man legger en egen mening til kulturminnene som ikke nødvendigvis er gjeldende for en større gruppe. Men det er en legitim form for identitet fordi man kan tolke kulturminnene til personlig utvikling og er med på å forme hvordan vi forstår oss selv som del av et større samfunn. I et samfunn som er preget av høy innvandring, som i Stavanger og Sandnes, er det naturlig at identitet blir en del av en prosess som skaper tilhørighet og inkludering, uavhengig av hvor man er fra. Men det kommer jo også an på hvor innvandrerne er fra, fordi likhetstrekk mellom kulturminner og kulturarv kan gjøre det enklere å knytte seg til nye steder. For informant 2 er det lettere å sammenligne og trekke linjer mot en felles europeisk historie og kulturminner som er representative for denne historien. Slik som med domkirken i Stavanger.

Selv om begge informantene i utgangspunktet så på kulturminner som noe knyttet til hvor man kommer fra, peker de begge på at identitet er en prosess og at relevansen til kulturminnene derfor kan endre seg. For eksempel kan kulturminnene brukes til å danne et fellesskap eller et grunnlag for fellesskap slik som informant 1 ser på 17. mai togene. Det samme skjer for informant 2 med de maritime kulturminnene. De får en annen betydning etter hvert som hun skaper en tilhørighet til hendelser og mennesker som gir de maritime kulturminnene en identitetsverdi.

Saken kan bli en annen når innvandrere kommer fra områder utenfor Europa. Det er vanskeligere å skape en prosess for identitetstilhørighet når kulturminnene fremstår som fremmed. Det har muligens en sammenheng med at for europeiske innvandrere finnes det et felles europeisk, kollektivt minne, mens innvandrere fra Asia og andre verdensdeler kan falle

utenfor. Det finnes også potensiale i likheter i natur, kyst og maritime tradisjoner som kan danne et grunnlag for fellesskap.

Informantene identifiserer seg med kulturminner i Norge, de bruker kulturminnene til å skape en identitet som gjør at de blir knyttet til det norske samfunnet. Kulturminneforvaltningen i Sandnes og til dels Stavanger har klart å treffe bra for mine informanter.

5.1.4 Informantenes tolkninger av representativitet

Representativitet ble i motsetning til begrepene kulturminne og identitet, mindre utfordrende for informantene å tolke. Informant 1 ser på 17. mai feiringene som inkluderende for mange ulike grupper innvandrere. 17. mai paradene er for han en mulighet til å vise tilhørighet til Norge uten at han går bort i fra sin vietnamesiske identitet. Igjen trekker han inn organisasjonen som han er medlem i som en viktig faktor for representativitet. Uten organisasjonen hadde han ikke hatt et sted å gå til, eller hatt mennesker med lik bakgrunn å dele erfaringer med. For han er organisasjonen et viktig sted for at vietnamesere i Norge blir representert i Norge. Det er vanskeligere med kulturminnerepresentativitet i samfunnet, han forteller om et buddhistisk tempel på Sola og i Trondheim men påpeker at han selv ikke har sett dem. Han føler seg inkludert og representert i det norske samfunnet og er positiv til at det er muligheter for forbedring. Kulturminneforvaltningen mener han kan ha godt av å inkludere innvandrere i selve utvalgsprosessene og i et eventuelt dokumentasjonsarbeid.

Informant 2 har en både og følelse i forhold til representativitet og inkludering. Hun kjenner seg igjen i mye av norske kulturminner siden hun er veldig maritimt orientert, men hun føler seg ekskludert fordi hun skjønner lite av de norske kulturminnene, om hun mener norsk historie eller verdien bakt kulturminnene gir hun ikke noe svar på. Krigsminnene legger hun derimot vekt på, det er kulturminner som hun kjenner igjen fra Østerrike og kan trekke linjer mellom norsk og østerisk kulturarv. Når vi prater om arbeidet med å inkludere og representere innvandreres kulturminner går hun bort ifra seg selv. Kulturminneforvaltningen mener hun har et ansvar ovenfor andre innvandregrupper som kommer fra Midtøsten. Det er en gruppe mennesker som har behov for synliggjøring i samfunnet for å unngå diskriminering, og hun ønsker en kulturminneforvaltning som tar hensyn til slike utfordringer og som er mer representativ.

Informantene har i spørsmålet om representativitet gjort det klart for hvordan de ser på kulturminneforvaltning. Begge informantene mener at kulturminneforvaltningen har et ansvar for å representere, inkludere, og synliggjøre mangfoldet som finnes i samfunnet. Intervjuene viser at kulturminneforvaltningen har klart å vise et delvis representativt utvalg for kulturelt mangfold i samfunnet, men at det også finnes utfordringer ved forvaltningen. Utfordringene ligger i at ulike grupper mennesker har ulike behov for representasjon gjennom kulturminner, og at det trengs en dokumentasjon som fokuserer på disse utfordringene.

6. Konklusjon

Stortingsmeldingene viser at det er en gradvis endring av norsk kulturminnepolitikk. Den offentlige utredningen fra 2002 viser at det ikke er særlig fokus på inkludering av innvandrere fordi innvandring ikke blir sett på som en utfordring. I de senere stortingsmeldingene blir grunnlaget lagt for en mer inkluderende kulturminneforvaltning. Kulturminnepolitikken endrer seg til å inkludere flere minoriteter, blant annet innvandrere, og tar høyde for samfunnsendringer. Museene blir i *Framtidas museum, Kultur, inkludering og deltaking*, og *Framtid med fotfeste* trukket frem som aktører for kulturminneforvaltningen.

Innvandring har påvirket kulturminneforvaltningen i Sandnes kommune. Museene viser at de legger til rette for inkludering av andre befolkningsgrupper enn tidligere. Utstillingene museene utformer skal bidra inkluderende, og ved Vitenfabrikken har arbeidet med tilrettelegging og utforming av utstillingene gjort det mindre utfordrende for innvandrere å bli inkludert i utstillingene. Stavanger museum har en rekke tiltak som de har utført. Hva som er interessant er at de har fokus på ulike befolkningsgrupper og innvandrere spesielt i museumsarbeidet. Ved å ansette en person som i hovedsak har jobbet med migrasjon i flere år, åpner de for at museet skal utforme flere tiltak i den nærmeste fremtiden. Innvandring har påvirket kulturminneforvaltningen i Sandnes ved at det tas hensyn til ulike grupper i forvaltningen og formidlingen. Sandnes kommune og museene fører en mer inkluderende kulturminnepolitikk som følge av innvandring.

Intervjuene ga informasjon om hvordan innvandrere selv ser på kulturminneforvaltningen i Norge. De er klar over hvilket arbeid som ligger i å vise et representativt bilde av kulturminner i Sandnes, og til dels Stavanger. Informantene legger vekt på at kulturminneforvaltningen har et ansvar for å representere og inkludere ulike grupper i kulturminneforvaltningen, og intervjuene viser at kulturminneforvaltningen treffer for innvandrerne jeg har pratet med. Informantene identifiserer seg til dels med kulturminner i Norge. De har skapt en identitet som de kobler til kulturminnene som er representative for deres utvikling og tilknytning til nye steder. Kulturminnene bruker de i identitetsprosessene for å knytte seg til det norske samfunnet.

Kulturminnepolitikken har bidratt til å inkludere innvandrere i kulturminneforvaltningen, med et større fokus på mangfold, ulikheter, og samfunnsutfordringer har kulturminnepolitikken startet å ta hensyn til innvandring. Det finnes enda arbeid som gjenstår for at kulturminnepolitikken skal bli en helhetlig, inkluderende kulturminneforvaltning. En av hovedutfordringene blir å involvere innvandrere i kulturminneforvaltningsarbeidet tidlig i prosessene. Kulturminnepolitikken involverer andre aktører enn de overordnede kulturminnefaglige instansene i kulturminneforvaltningen, museene har fått en større rolle i kulturminneforvaltningen. Lokalsamfunnet og frivillige organisasjoner har og blitt en del av hvordan kulturminneforvaltningen jobber i kommunene. Her er det ikke bare innvandrere som gruppe forvaltningen inkluderer, men arbeider for å inkludere lokalsamfunnet i helhet. Kulturminnepolitikken utvikling viser at politikken har bidratt til å inkludere innvandrere i kulturminneforvaltningen.

Stortingsmeldingene som jeg har gjennomgått har foreslått en rekke tiltak som kan bidra til å representere innvandrere i kulturminneforvaltningen og kulturminnepolitikken. Disse tiltakene er formulert på en slik måte at de fremstår som forslag til at noen andre skal formulere planer for hvordan arbeidet skal utføres. Å ha fokus på innvandrere i kulturminnepolitikk kan være et vanskelig tema fordi de er «fremmede». De faller litt utenfor rammen for hvilke kulturminner som vanligvis blir inkludert. Men når innvandrergroppene blir større øker behovet for å formulere noen tiltak som kan føre til en bedre forståelse av hvilke kulturminner som kan regnes for å tilhøre innvandrere, og hvordan de kan representeres i politikken og forvaltningen.

Forslag til tiltak ut ifra svarene på problemstillingene:

- Museene bør ha en større rolle i å representere innvandreres immaterielle kulturarv.
- Museene og den lokale kulturminneforvaltningen har mulighet for større samarbeid og bør utnytte dette for å skape inkludering av innvandrere i lokalsamfunnene.
- Lokal kulturminneforvaltning bør legge til rette for at innvandrere skal ha mulighet til å forstå hvilke kulturminner som finnes i lokalsamfunnene.
- Inkludere innvandrere i de tidlige prosessene i kulturminneforvaltningen.

Bibliografi

Intervjuer og e-post

Intervju, informant 1. Trondheim, 12. mars 2017

Intervju, informant 2. Stavanger, 20. mars 2017

Intervju, Helle Kristiansen og Anne Torunn Braut, Sandnes, 22. mars 2017

Intervju, Hans Storhaug, Stavanger, 23. mars 2017

Møte med Gro Persson, byantikvar i Sandnes kommune, Sandnes, 22. mars 2017

E-post korrespondanse med Hans Storhaug, 26. april 2017

E-post korrespondanse med Gro Persson, 27. april 2017

Power-Point presentasjon fra e-post korrespondanse mellom Hans Storhaug og Silje Økland, 26. april 2017

Stortingsmeldinger og utredninger

Det Kongelige Miljøverndepartementet (2004-2005) *St. meld. nr. 16. Leve med kulturminner*. Oslo 2005

Det Kongelige Kultur- og Kirke departement (2008-2009) *St. meld. nr. 49 Framtidas museum. Forvaltning, forskning, formidling, fornying*. Oslo 2009

Det Kongelige Kulturdepartementet (2011-2012) *Meld. St. 10 (2011-2012) Kultur, inkludering og deltaking*. Oslo 2012

Det Kongelige Miljøverndepartement (2012-2013) *Meld. St. 35 (2012-2013) Framtid med Fofeste-Kulturminnepolitikken*. Oslo 2013

Justis og Beredskapsdepartementet (2015-2016) *Meld. St. 30 (2015-2016) Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk*. Oslo 2016 (nevnt i fotnote 81)

NOU 2002:01(2002) *Fortid former framtid. Utfordringer i en ny kulturminnepolitikk*. Oslo 2002

Litteratur

Christensen, Arne Lie: *Kunsten å bevare*. Oslo 2011

Eriksen, Anne: *Historie, minne og myte*. Oslo 1999

Eriksen, Anne: *Museum en kulturhistorie*. Oslo 2009

Eriksen, Thomas Hylland: *Flerkulturell forståelse*. Oslo 1997

Hall, Stuart: "Whose Heritage", i G. Fairclough, R. Harrison, J. Jameson jr. og J. Schofield (red), *The Heritage Reader*, Abingdon 2008

Harrison, Rodney: *Heritage: Critical Approaches*. New York/Abingdon 2011
Kulturminneloven, 17.06.2005

Lien, Sigrid og Nielssen, Hilde Wallem: *Museumsforteljingar. Vi og dei andre i kulturhistoriske museum*. Oslo 2016

Macdonald, Sharon: *Memorylands*. London 2013

McDowell, Sara: "Heritage, Memory and Identity", I B. Graham og P. Howard (red), *The Ashgate Research Companion to Heritage and Identity*. Cornwall 2008

Smith, LauraJane: *Uses of heritage*. Abingdon 2006

Stugu, Ola Svein: *Historie i Bruk*. Oslo 2010

Thagaard, Tove: *Systematikk og innlevelse*. Bergen 2013

Internettkilder

Aftenposten: «Baumberger et al., Hver tredje nordmann mener innvandring truer norsk kultur» < <http://www.aftenposten.no/norge/politikk/Hver-tredje-nordmann-mener-innvandring-truer-norsk-kultur-615844b.html>> 26. Feb 17., sist aksessert 02. mars 2017

Den norske kirke, Stavanger domkirke: «The history in brief» <<http://www.stavangerdomkirke.no/artikkel/article/1351155>> u.å., sist aksessert 27. april 2017

IMDi: «Integreringen i Sandnes Kommune» <[https://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/K1102/befolkning/befolkning_hovedgruppe/historikk/@\\$u=personer;\\$y=%24all;innvkat5=innvandrere%2Cbef_u_innv_og_norskf%2Cnorskfodte_m_innvf;kjonn=alle](https://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/K1102/befolkning/befolkning_hovedgruppe/historikk/@$u=personer;$y=%24all;innvkat5=innvandrere%2Cbef_u_innv_og_norskf%2Cnorskfodte_m_innvf;kjonn=alle)> u.å., sist aksessert 08. mai 2017

Jærmuseet «Kem e Sandnes» <<https://www.jaermuseet.no/vitenfabrikken/kem-e-sandnes>> 2015., sist aksessert 01. mai 2017

Jærmuseet: «Om Jærmuseet og historia» <<https://www.jaermuseet.no/om-jaermuseet-og-historia/>> 2015., sist aksessert 22. april 2017

Kulturminneloven. *Lov om kulturminner av 09. Juni 1978-50.* <<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50>> sist aksessert 07. mai 2017

Kulturrådet/ Immateriell kulturarv: «Immateriell kulturarv» < <https://www.immateriellekulturarv.no/>> u.å., sist aksessert 06. mars 2017

Kulturvern: «Kulturminnedagene 2017, vi er i gang» <<http://kulturvern.no/kulturminnedagene-2017-vi-er-i-gang/>> 22. Des 16., sist aksessert 31. mars 2017

Kulturvern: «Kulturminnedagene» <<http://kulturvern.no/kulturminnedagene/omkulturminnedagene/>> u.å., sist aksessert 13. mai 2017

MUST: «Om MUST» <<http://www.museumstavanger.no/om-must>> u.å., sist aksessert 22. april 2017

NIKU: «Sætren, A. Nasjonalt resultatmål 3 for kulturminnevernet. NIKU» <www.niku.no/filestore/Publikasjoner/NIKURapport36.pdf> April 2010., sist aksessert 02. mai 2017

Norsk Folkemuseum: «Et pakistansk hjem i Norge – 2002» <<http://norskfolkemuseum.no/w15-2002>> u.å., sist aksessert 10. april 2017

Regjeringen: «Meldingar til Stortinget» <<https://www.regjeringen.no/no/dokument/meldst/id1754/>> u.å., sist aksessert 08. mai 2017

Regjeringen: «NOU-ar» <<https://www.regjeringen.no/no/dokument/nou-ar/id1767/>> u.å., sist aksessert 08. mai 2017

Riksantikvaren: «Bevaringsprogramma» <<http://www.riksantikvaren.no/Prosjekter/Bevaringsprogramma>> u.å., sist aksessert 04. mai 2017

Riksantikvaren: «Fredningsstrategi mot 2020» <<http://www.riksantikvaren.no/Aktuelt/Forvaltningsnytt/Fredningsstrategi-mot-2020>> 21. april 2015., sist aksessert 09. mai 2017

Riksantikvaren: «Hvorfor fredning?» <<http://www.riksantikvaren.no/Fredning/Hvorfor-fredning>> u.å., sist aksessert 27. april 2017

Riksantikvaren-ordnøkkelen «Kulturarv-ordnøkkelen» <<http://ordnokkelen.ra.no/multites/mtwdk.exe?k=default&l=92&w=1910&n=1&s=5&t=2>> u.å., sist aksessert 09. mai 2017

Riksantikvaren-ordnøkkelen «Kulturminner-ordnøkkelen»

<<http://ordnøkkelen.ra.no/multites/mtwdk.exe?k=default&l=92&w=37&n=1&s=5&t=2>> u.å.,
sist aksessert 10. mai 2017

Riksantikvaren: «Nasjonale minoriteters kulturminner»

<<http://www.riksantikvaren.no/Tema/Urfolk-minoriteter-og-kulturminne/Nasjonale-minoriteters-kulturminner>> u.å., sist aksessert 04. mai 2017

Riksantikvaren: «Om landsverneplanprosjektet»

<<http://www.riksantikvaren.no/Prosjekter/Landsverneplaner/Om-landsverneplanprosjektet>>
u.å., sist aksessert 10. april 2017

Riksantikvaren: «Ordforklaringer (bokmål)» <

<http://www.riksantikvaren.no/Veiledning/Ordforklaringer-og-ordlister/Ordforklaringer-bokmaal>> u.å., sist aksessert 02. mars 2017

Riksantikvaren: «Ordlister norsk-engelsk»

<<http://www.riksantikvaren.no/Veiledning/Ordforklaringer-og-ordlister/Ordlister-norsk-engelsk>> u.å., sist aksessert 10. mai 2017

Riksantikvaren: «Riksantikvarens strategi 2017-2021»

<<http://www.riksantikvaren.no/Aktuelt/Forvaltningsnytt/Riksantikvarens-strategi-2017-2021>>
November 2016., sist aksessert 02. mai 2017

Riksantikvaren: «Verdiskaping» <<http://www.riksantikvaren.no/Tema/Verdiskaping>> u.å.,
sist aksessert 13. mai 2017

Sametinget: «Bakgrunn» <<https://sametinget.no/Om-Sametinget/Bakgrunn>> u.å., sist
aksessert 04. mai 2017)

Sandnes kommune: «Kulturminner i Sandnes» <<https://kulturminner.sandnes.kommune.no/>>
u.å., sist aksessert 30. april 2017

Sandnes Kommune: «Forslag til planprogram for kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer i Sandnes 2014-2030»
<https://www.sandnes.kommune.no/...planprogram/Forslag_Planprogram.pdf> 2013., sist aksessert 30. april 2017

Senter for flerspråklige barn og unge (Minadmin): «Velkommen til grunnskolen i Sandnes kommune» <<https://www.minadmin.no/DynamicContent/Documents/466-36fca52f-958f-4c97-a28a-f106daa4127d.pdf>> u.å., sist aksessert 10. mai 2017

Statistisk sentralbyrå: «Even Høydahl, Innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn i Sandnes» <<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/attachment/182516?ts=146dc7b42a0>> 2014., sist aksessert 08. mai 2017

Stavanger museum: «Om museet» <<http://stavangermuseum.no/om-museet>> u.å., sist aksessert 22. april 2017

Stavanger museum: «Tidsrommet-barndom gjennom 900 år»
<<http://stavangermuseum.no/events/tidsrommet>> u.å., sist aksessert 24. april 2017

Store Norske leksikon: «Tønnesen, M, Innvandrer» <<https://snl.no/innvandrer>> 22.01.17., sist aksessert 06. mai 2017

Tråante: «Tråante 2017» <<http://www.tråante2017.no/om-traante-2017/>> 2017, sist aksessert 06. april 2017

UNESCO: “Enhancing Capacities Worldwide for Safeguarding Intangible Cultural Heritage”
<<http://www.unesco.org/culture/ich/en/capacity-building>> u.å., sist aksessert 06. mars 2017

Wikipedia: «Identitet» <<https://no.wikipedia.org/wiki/Identitet>> 25. april 2017., sist aksessert 09. mai 2017

World Islamic Mission: «Moskéen» <<http://wim.no/om-oss/moskeen>> Juni 2015., sist aksessert 03. mai 2017

Vedlegg

Intervjuguide

Bakgrunn:

Spørsmål 1

Hvor er du fra?

Oppfølging 1:

Når kom du til Norge?

Har du bodd i Norge lenge?

Spørsmål 2

Hva mener du er et kulturminne?

Oppfølging 1:

Hva er et typisk kulturminne der du er fra?

Oppfølging 2:

Hva synes du er et typisk kulturminne i Norge?

Hovedintervju

Spørsmål 1

Hva tenker du om begrepet identitet?

Oppfølging 1:

Føler du deg påvirket av kulturminnene i Norge, er det noe ved kulturminner som gjør at du enten føler deg ekskludert eller inkludert i det norske samfunnet?

Oppfølging 2:

Syns du immaterielle kulturminner, for eksempel mattradisjoner, musikk, dans og håndverk, er viktige å bevare for innvandrere?

Spørsmål 2

Når du ser deg rundt i byen, føler du på noen måte at du og din historie vises?

Oppfølging 1:

Hvordan da?

Oppfølging 2:

Hvorfor ikke?

Spørsmål 3

Regjeringen har i de siste meldingene til stortinget begynt å inkludere innvandrere i kulturminnearbeidet i større grad, blant annet er det fokus på å utarbeide planer for fremtidige fredninger knyttet til nyere innvandrergupper, hva syns du om det?

Oppfølging 1:

Hva tenker du om moderne kulturminner som ofte blir knyttet til innvandrerkultur? For eksempel matvarehandler, kebabbutikker og slikt?